

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní studia - diplomacie

**Evropská unie a její přístup k ukrajinské krizi
od Majdanu po Minsk II.**

Analýza postupu Evropské unie vůči událostem na Ukrajině

Bakalářská práce

Autorka: Petra Hovorková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Evropská unie a její přístup k ukrajinské krizi od Majdanu po Minsk II.*“ vypracovala samostatně a vyznačila všechny citace z pramenů.

V Praze dne

.....

Petra Hovorková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu doc. PhDr. Janu Eichlerovi, CSc. za odborné vedení této bakalářské práce, jakož i za cenné rady a připomínky v průběhu zpracování.

Obsah

Seznam obrázků	5
Úvod	6
1 Historie samostatného ukrajinského státu	7
1.1 Ukrajina po rozpadu SSSR	7
1.2 Vznik Společenství nezávislých států	8
1.3 Oligarchové na Ukrajině	9
1.4 Problematika Krymu	10
1.4.1 Vojenská námořní základna	11
2 Evropská politika vůči Ukrajině	13
2.1 Evropská politika sousedství vůči Ukrajině	13
2.2 Východní partnerství	14
2.3 Teorie neoliberálního institucionalismu aplikovaná na Ukrajinu	15
3 Počátky ukrajinské krize	17
3.1 Události předcházející tzv. Euromajdanu	18
3.1.1 Dohoda o přidružení – co nabízí a požaduje?	18
3.2 Demonstrace na Majdanu a jejich důsledky	21
3.2.1 Zahraniční reakce	23
4 Válka v Donbasu	25
4.1 Krymská krize	25
4.1.1 Právní stránka referenda	26
4.2 (Ne)činnost Západu vůči anexi Krymu	29
4.2.1 Reakce evropských představitelů	30
4.3 Vývoj na východní Ukrajině	31
4.3.1 Prezidentské volby	33
4.3.2 Novorusko	34
4.3.3 Další vývoj	36
4.4 Reakce Evropské unie	37
4.4.1 Poradní mise EU	37
4.4.2 Uvalení sankcí na Rusko	38
5 Minské dohody	40
5.1 První minská mírová dohoda – Minský protokol	40
5.1.1 Kolaps dohody	40
5.2 Druhá minská dohoda – Minsk II	41
5.2.1 Evropské zapojení	41
5.2.2 Dodržování příměří	42
Závěr	44
Seznam literatury	46

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Výsledky prezidentských voleb podle okrsků	34
Obrázek 2 - Novorusko.....	35
Obrázek 3 - Ropa Brent - aktuální a historické ceny ropy Brent, graf vývoje ceny ropy Brent - od 7. 4. 2013 - měna USD	39

Úvod

Ukrajina, poměrně mladý stát na hranicích Evropské unie, kterému se od rozpadu Sovětského svazu nepodařilo nalézt svou identitu. Stal se tak sférou vlivu dvou mocností, jež mají obě rozpínavé tendence. Evropská unie snažící se o propagaci demokratických hodnot a ekonomické prosperity na straně jedné, a Ruská federace usilující o obnovení a upevnění svého významu v postsovětském prostoru na straně druhé. Na summitu ve Vilniusu v roce 2013 zvažuje ukrajinský prezident Janukovyč právě tyto dvě možnosti a dočasně tak vítězí ruská cesta. To ovšem vyvolává bouřlivé reakce u části ukrajinského obyvatelstva, kteří v ulicích dávají najevo svůj nesouhlas s odklonem od evropské politiky. Tyto protesty později vyústí v ozbrojené zásahy vůči demonstrujícím, anexi části ukrajinského území Ruskem a válku ve východních regionech země. Za dva roky se dostáváme od vyjádřeného nesouhlasu občanů k mezinárodnímu konfliktu a tisícům mrtvých.

Ve své práci si kladu za cíl analyzovat a představit události vedoucí k válce na Ukrajině a reakci Evropské unie na ně, a to jak v historických, tak v soudobých souvislostech. Budu se snažit nalézt odpověď na otázku zda je možné, aby se Ukrajina stala rovnocenným partnerem EU i Ruska, či je přípustná pouze jedna z variant? Předmětem mého zkoumání bude i budoucnost Ukrajiny, především zda v dohledné době lze nalézt přijatelné řešení zamrzlého konfliktu na východě země, které by bylo přijatelné pro všechny strany. Z pohledu Evropské unie se pak budu snažit zhodnotit, zda poskytnutá pomoc byla adekvátní v dané situaci.

Práce je rozdělená do pěti kapitol, v první nastíním historické souvislosti důležité pro pochopení dnešní situace na Ukrajině. Věnuji zde prostor i závažnému problému, kterým je míra korupce a oligarchizace státní správy, jelikož to vnímám jako jednou ze zásadních překážek na cestě k plnění evropských dohod. Dále v této kapitole vysvětlím význam Krymského poloostrova. Ve druhé kapitole se budu zabývat evropskou politikou vůči Ukrajině, především pak programem Východního partnerství. Pomocí teorie neoliberálního institucionalismu se budu snažit odpovědět na otázku, zda mohou mezinárodní instituce pomoci předejít konfliktu mezi státy. Ve třetí a čtvrté kapitole budu analyzovat nejprve události vedoucí k ukrajinské krizi a poté situaci na východě země. Prostor je zde věnován i reakcím představitelů Evropské unie a použitým prostředkům vůči Ruské federaci. Poslední kapitola představí mírové dohody z Minsku a zároveň zde zhodnotím jejich přínos.

1 Historie samostatného ukrajinského státu

Ukrajina se řadí mezi země, jež svou nezávislost získaly teprve před pár desítkami let, a jako samostatné státy mají tedy pouze krátkou historii. Mezi jeden z prvních pokusů o získání statusu nezávislého státu řadíme založení Ukrajinské lidové republiky (ULR), v rozsahu pěti gubernií¹, jako reakce na změnu ruské politiky po Velké říjnové revoluci a konci 1. světové války, v červnu roku 1917. Tento státní útvar, vyhlášený jednostranně, mající vlastní ústavu i vládu, byl uznán ústředními mocnostmi i Ruskem.² Po mnoha konfliktech se „v roce 1919 situace na Ukrajině stala naprosto nepřehlednou a země se propadla do občanské války a úplné anarchie. Na většině území nefungovala žádná státní moc a rozhodovali zde atamani nejrůznějších oddílů“ (Rychlík et al. 2015, s. 271). Neuspořádané situace využívá východní soused a ukrajinská nezávislost končí v roce 1919 pod tlakem bolševické politiky. Konec nepokojů přinesla až mírová smlouva z Rigy, podepsaná mezi Polskem a Ruskem 18. března 1921, která dělila Ukrajinu na západní (oblasti Volyně, Podolí a Haliče) a východní část. Ta byla 30. prosince 1922 připojena jako Ukrajinská sovětská socialistická republika (USSR) k vznikajícímu Sovětskému svazu. (Rychlík et al. 2015)

1.1 Ukrajina po rozpadu SSSR

Ke konci 20. století dochází k zásadní změně v dosavadním rozdělení světa. Bipolární uspořádání, spojené se studenou válkou, se rozpadá společně s pádem Sovětského svazu. Jelikož by důvody rozpadu SSSR vydaly na samostatnou práci, zmíním pouze stručně nejzávažnější příčiny. Bezpochyby markantním faktorem byla snaha Svazu dosáhnout úrovně zbrojení Spojených států amerických, které pod vládou Ronalda Reagana stále zvyšovaly vojenské výdaje, či neúspěšná mise v Afghánistánu. Ekonomická situace Sovětského svazu se tak stále více stávala neudržitelnou, pokud by nedošlo k výrazným reformám. Osudovým pro Sovětský svaz se pak stala politika Michaila Gorbačova, jež měla pomocí reformy vést k oživení právě ekonomického sektoru. Jedná se o glastnosť (otevřenost), perestrojku (přestavbu hospodářského systému) a uskorenije (zrychlení ekonomického i technického vývoje)(Dyba 2010). „V červnu 1991 pak Gorbačov pod tlakem okolností přistoupil na daňový systém, v němž svazové orgány byly totálně závislé na tom, co dostanou od republikových autorit jako primárních výběrčí daní. Svazová centrální banka ztratila monopol na

¹ Kyjev, Volyň, Podolí, Poltava a Černihiv

² Rusko fakticky uznává samostatnost Rusko-německou mírovou smlouvou z Brestu, podepsanou 3. března a musí dočasně stáhnout armádní jednotky.

vydávání peněz, a tedy na peněžní politiku. To bylo v podstatě kývnutí na to, že impérium se rozpouští, s tím, že snad bude transformováno do měkké konfederace.“(Dyba 2010, s. 9)

Dalším problémem se ukázaly být roztržky mezi jednotlivými národnostmi (například problematika Kavkazu či Náhorního Karabachu) – umožněny právě politikou glastnosti, která dovolila otevřenější přístup k pravdě o minulosti země. Snaha o demokratizaci a zavedení reforem ovšem postupně oslabovaly Komunistickou stranu Sovětského svazu (KSSS) i samotného Gorbačova. Na počátku devadesátých let vzniká opozice vedená Borisem Jelcinem, jenž byl v červnu 1991 zvolen prezidentem Ruské federace (funkce vznikla po referendu v březnu téhož roku). Ve stejné době dochází i k osamostatnění pobaltských států, jejichž nezávislost uznává Státní rada SSSR v září 1991 po neúspěšném pokusu o potlačení puče v Litvě z ledna téhož roku (Syrůček 2015).

Podle podobného scénáře se odvíjely události i na Ukrajině, kde se vedení ukrajinského parlamentu distancovalo od role sovětských vojsk při událostech potlačení litevské snahy o osamostatnění. Jen několik měsíců nato, v srpnu 1991, vyhlásil ukrajinský parlament nezávislost, kterou ovšem žádná další vláda neuznala, jelikož se ostatní země rozhodly vyčkat až na výsledky referenda, jež mělo být vyhlášeno v prosinci. Mezi tím pokračovaly kroky ukazující na stále jednoznačnější cestu nezávislosti Ukrajiny a rozpadu SSSR. Jednalo se například o přijetí zákona o ukrajinském občanství, schválení obrané koncepce Ukrajiny či vztyčení ukrajinské vlajky nad budovou parlamentu. Prosincové referendum přineslo jednoznačné výsledky, kdy naprostá většina obyvatel hlasovala pro nezávislost Ukrajiny – proti se vyslovilo pouze osm procent obyvatel. Společně s otázkou samostatnosti probíhaly i první prezidentské volby, v nichž se utkal Leonid Kravčuk se zástupcem opozice Vjačeslavem Čornovilem, přičemž Kravčuk si tehdy získal podporu většiny regionů a stal se tak prvním prezidentem postsovětské Ukrajiny (Rychlík et al. 2015).

1.2 Vznik Společenství nezávislých států

Již v průběhu roku bylo tedy zřejmé, že Sovětský svaz v tehdejší podobě není schopen další existence. Proto se v prosinci schází v Bělověžském pralese trojice prezidentů – Ukrajiny, Běloruska (Stanislav Šuškevič) a Ruské federace, aby společně rozhodli o budoucí podobě rozpadajícího se Svazu. Dohoda, která zde byla 8. prosince 1991 podepsaná, deklaruje vystoupení zemí ze Sovětského svazu, jehož existenci

zároveň ukončuje a zakládá Společenství nezávislých států (SNS). Ještě na konci téhož měsíce předává Michail Gorbačov všechny své pravomoci Borisi Jelcinovi a Svaz sovětských socialistických republik se 26. prosince oficiálně rozpadá (Kotyk 2010).

SNS můžeme tedy v jistých ohledech považovat za následovníka SSSR, ačkoliv Společenství neoplývalo žádnou nadstátní mocí, a mělo tak spíše symbolický charakter. Do konce roku 1991 se k SNS připojily všechny bývalé země Sovětského svazu, s výjimkou pobaltských zemí a Gruzie. Ukrajina, jelikož její parlament neratifikoval stanovy SNS, měla status pozorovatele.

1.3 Oligarchové na Ukrajině

Obrovským problémem na Ukrajině se stalo propojení podnikání se státní sférou. Propojení tak silné, až se vžilo označení oligarchická demokracie. Jedná se o velmi silný vliv, který mají nejbohatší podnikatelé na politiku své země, ať už přímo, či prostřednictvím demokraticky zvolených zástupců. V důsledku toho najdeme na Ukrajině velmi silně deformované složení společnosti, především pak pouze úzké pásmo střední třídy, které tvoří jen 5 % obyvatel. Až čtvrtina populace se pak nachází pod hranicí chudoby (Syrůček 2015, s. 258). Kořeny dnešního rozdělení moci na Ukrajině můžeme hledat již v počátcích jejího samostatného fungování.

První ukrajinský prezident se po nástupu do funkce nesoustředil na nutné rychlé provedení ekonomických a strukturálních reforem potřebných k vyproštění země ze sovětského způsobu řízení, naopak se za jeho volebního období v zemi usadila korupce, jež přetrvává do dnešních dnů. Nejzávažnějším problémem bylo, že neproběhla obměna politické scény po pádu SSSR. Vlivné osobnosti si tedy udržely svou moc a pomocí konexí si dokázaly zajistit významné politické postavení či získaly klíčové pozice ve státních podnicích – například sám prezident Kravčuk byl ještě do roku 1989 členem ústředního výboru Komunistické strany Ukrajiny a mnoho dalších členů sovětské nomenklatury zůstalo u moci (Kuzio 1998, s. 30).

Za vlády druhého prezidenta, Leonida Kučmy, jenž slíbil znovuvybudování dobrých vztahů s Ruskem, byly provedeny rozsáhlé ekonomické reformy. Za jeden z nejvýznamnějších kroků bylo považováno zavedení hřivny jako oficiální měny.³ Dalším jeho důležitým rozhodnutím, které s sebou již neneslo tolik pozitivních dopadů, bylo provedení velké privatizace formou zaměstnaneckých akcií v letech 1993-1996.

³ V období 1992 – 1996 byla v oběhu přechodná měna – karbovanec, k překlenutí období hyperinflace.

Mimo to, že se privatizace odehrála bez účasti zahraničních investorů a nepodléhala tedy většímu mezinárodnímu dohledu ani konkurenci, bylo běžnou praxí například hromadné skupování akcií a jejich následný prodej za nízkou cenu kupci napojenému na vládní nomenklaturu. Jako dalším příkladem zákulisních her a propojení politické scény s ekonomickou, může být jmenování Pavlo Lazarenka premiérem v roce 1996, kdy již ovládl Dněpropetrovský region. Byl jmenován Kučmou, který z velké části vděčí za svůj volební úspěch právě Dněpropetrovskému klanu oligarchů. Lazarenko po svém nástupu do úřadu začal plně zneužívat svých pravomocí a zpronevěřil velké množství státního majetku. Proto po určité době jeho sílící pozice, ohrožující mocenské rozdělení země, přestala vyhovovat ostatním oligarchům, a nakonec byl již po roce nucen odstoupit, oficiálně ze zdravotních důvodů (Kuzio 1998, s. 60; Wilson 2009).

Podobných případů bychom na Ukrajině mohli najít nespočet, konec osudů jejich účastníků se však vždy bude odvíjet od toho, zda jejich věrnost přísluší té správné mocenské skupině. Je proto nezbytné mít na paměti, že mocenské struktury v zemi daleko přesahují oficiální politické zastoupení, a že jsou to právě oligarchové v pozadí, kteří stojí za hlavními státními rozhodnutími.

1.4 Problematika Krymu

Krymský poloostrov, oblast o rozloze 26 860 km² rozkládající se na severu Černého moře, se stal sporným územím po jeho anexi Ruskou federací v roce 2014. V této kapitole proto nastíním historické souvislosti a události, vedoucí ke krymské krizi.

Území Krymu se dostává do područí Ruského impéria v 18. století, kdy ho vybojovala Kateřina Veliká. Od té doby je zde budováno město Sevastopol a vojenská námořní základna. V roce 1921 byla Krymská autonomní sovětská socialistická republika (Krymská ASSR) připojena k Ruské sovětské federativní socialistické republice (RSFSR). Po násilném vysídlení krymských Tatarů, nařízeným Stalinem kvůli údajné kolaboraci s nacistickým Německem z dob 2. světové války, ztrácí status Autonomní republiky a stává se řadovou oblastí. Aby byla zajištěna životaschopnost území, bylo sem přesídleno obyvatelstvo především ruské a ukrajinské národnosti (Rychlík et al. 2015, s. 376).

Důležitým mezníkem se stal únor roku 1954, kdy za vlády Nikity Chruščova byl Krym vyňat z RSFSR a administrativně přičleněn k Ukrajinské SSR. Stalo se tak na oslavu třístého výročí Perejaslavské dohody, jež je považována za první připojení

Ukrajiny k carskému Rusku. Oficiálně došlo k předání kvůli blízkým ekonomickým vazbám mezi Krymskou oblastí a Ukrajinskou SSR. Ještě dříve ÚV KSSS a Nejvyšší sovět RSFSR odsouhlasili toto rozhodnutí, které bylo následně převedeno do ústavy SSSR jako zákon o předání Krymské oblasti Ukrajině. Na počátku roku 1991 pak proběhlo v Krymské oblasti referendum, ve kterém občané odpovídali na otázku: „*Jste pro začlenění Krymské autonomní socialistické republiky jako součásti SSSR a účastníka Svazové smlouvy?*“ (Syrůček 2015, s. 310). Na základě výsledků (93 % hlasovalo pro) přijímá ukrajinský Nejvyšší sovět zákon o vytvoření Krymské ASSR, a následně krymský parlament vydává Deklaraci o suverenitě republiky. V prosinci téhož roku se uskutečnilo již dříve zmiňované celoukrajinské referendum o samostatnosti Ukrajiny, pro kterou se na Krymu vyslovilo 54% voličů (Rychlík et al. 2015, s. 397).⁴

V květnu roku 1992 vyhlásil krymský parlament nezávislost Autonomní republiky Krym, ovšem bez souhlasu ukrajinské vlády, která požadovala její zrušení. Na to však zástupci Krymu reagovali zavedením ústavy, jež zavádí úřad prezidenta republiky. Již v červnu však došlo ke společné dohodě, na jejímž základě dochází ke zrušení ústavy, a Krymu je potvrzen statut autonomní republiky v rámci Ukrajiny. Jen dva roky na to se situace opět mění, když si krymští poslanci odhlasovali znovuzavedení ústavy a zvolili si prezidenta. Na tyto události reagoval ukrajinský prezident Kravčuk omezením pravomocí krymských vládních orgánů. K uklidnění situace dochází až po zvolení Leonida Kučmy prezidentem, kdy se zmírňuje napětí, a uklidňují se tendence k odtržení. V roce 1996 pak ukrajinský parlament schvaluje novou krymskou ústavu a potvrzuje svůj statut v rámci Ukrajiny.

1.4.1 **Vojenská námořní základna**

V tuto chvíli je vhodné položit si otázku, proč je krymská oblast pro Ruskou federaci tak důležitým tématem? Kromě rozlohy, početné ruské menšiny a zemědělského potenciálu je nutné mít na paměti, že právě na Krymu v Sevastopolu se nachází strategicky důležitá Černomořská flotila, jež zde byla budována již od zmiňovaného nabytí území v 18. století. Po rozpadu Sovětského svazu museli představitelé Ukrajiny a Ruska vyřešit otázku budoucnosti sevastopolské základny. Shody se podařilo dosáhnout až v roce 1997, kdy byla přijata Dohoda o přátelství, spolupráci a partnerství, která uznává náležitost Krymu Ukrajině, a zároveň umožňuje

⁴ V souladu se sovětskými zákony by však mělo proběhnout čistě krymské referendum, které by mělo rozhodnout o otázce setrvání republiky v SSSR či o jejím připojení k Ukrajině, k čemuž nedošlo.

pronájem vojenské základny na příštích 20 let. Stávající sovětská Černomořská flotila pak byla rozdělena mezi obě země. Představitelé obou států se taktéž zavazují k vzájemnému respektování existujících hranic. Platnost smlouvy a neporušitelnost ukrajinských hranic deklaruje i ruský prezident Vladimir Putin v rozhovoru pro televizi ARD v roce 2008 (ČT24 2015b - 8. duben). Ukrajinská vláda schválila prodloužení smlouvy o pronájmu sevastopolské základny Ruské federaci do roku 2042 i přes bouřlivé projevy nesouhlasu v parlamentu (Šlajchrtová 2010 - 27. duben). Toto rozhodnutí Ukrajina učinila především z ekonomických důvodů, jelikož na oplátku od Ruska získala slevy na nákup zemního plynu.

2 Evropská politika vůči Ukrajině

Po rozpadu Sovětského svazu stála před Evropskou unií výzva v podobě vyjednání nových partnerských a obchodních smluv s nástupními státy SSSR. Tento proces na Ukrajině nabírá obrátky v roce 1994, kdy byla podepsána Smlouva o partnerství a spolupráci, jejímž hlavním úkolem bylo nastavení nových pravidel vzájemného obchodu. Smlouva také položila základy pro institucionalizaci politických vztahů, jež jsou předpokladem pro budoucí kooperaci (Zagorski 2002). Evropská unie poté navazuje společnou strategií vůči Ukrajině, což je dokument přijatý v roce 1999, vyjadřující podporu především demokratickým principům, právnímu státu a povzbuzující ekonomický růst. EU tímto dokumentem dále například podporuje vstup Ukrajiny do WTO (European Council 1999). Obecně v tuto chvíli je ze strany EU na Ukrajině podpořena jakákoliv snaha o zavedení fungujícího demokratického systému se silnou ekonomikou a právním řádem, neboť při dalším, takzvaném východním rozšíření EU bude Ukrajina již přímým sousedem. Udržováním dobrých vztahů a podporou zmíněných vlastností státního zřízení si Evropská unie zabezpečuje sama svou bezpečnost a stabilitu.

2.1 Evropská politika sousedství vůči Ukrajině

Právě nutnost zabezpečení vlastní stability po rozšíření z roku 2004 vedla lídry EU k vytvoření nového pilíře své dosavadní vnější politiky, a to právě Evropské politiky sousedství (dále EPS). První záměr o této iniciativě se objevuje o rok dříve, kdy Evropská komise vydává usnesení s názvem *Širší Evropa – sousedství: nový rámec vztahů s našimi východními a jižními sousedy*, kde je deklarována snaha nevytvářet v Evropě nové dělicí linie a podporovat růst a stabilitu i za hranicemi Unie. Jak již název napovídá, jednalo se o partnerství mezi zeměmi jižního středozezemského pobřeží a západními nově nezávislými státy po rozpadu SSSR, konkrétně Ukrajinou, Moldavskem a Běloruskem. (EC 2003)

Do struktur Evropské politiky sousedství jsou zahrnuty země, které mají již s EU vyjednanou bilaterální dohodu – jako je tomu v případě Ukrajiny, kde byla uzavřena Smlouva o partnerství a spolupráci. Následně je pro každou jednotlivou zemi vypracována Evropskou komisí zpráva, hodnotící současnou politickou, ekonomickou, lidskoprávní i bezpečnostní situaci v dané zemi. Na jejím základě probíhá vypracování Akčního plánu, hlavního operačního nástroje EPS, jenž stanovuje priority budoucí

spolupráce na horizont až pěti let.⁵ Aktuální Akční plán pro Ukrajinu byl zveřejněn v roce 2013 a jeho hlavním úkolem je poskytnout podporu pro implementaci Dohody o přidružení. K přijetí tohoto dokumentu dochází ještě před osudovým Vilniuským summitem, kterému se budu věnovat později v práci, a tak obsahuje převážně pouze doporučení pro zintenzivnění reformních snah ve všech oblastech, kterých se AA dotýká. (EEAS 2013)

Ukrajina byla a je pro Evropskou unii klíčovým státem ve východoevropském regionu, a to nejen z hlediska Východního partnerství, ale především měla sloužit jako příklad úspěšné postupné integrace. Dohoda o přidružení, zóna volného obchodu i postupné uvolňování vízové povinnosti bylo dlouho vnímáno jako ukázkový přístup posilování spolupráce mezi EU a zeměmi Východního partnerství.

2.2 Východní partnerství

Východní partnerství (VP) je společná politická iniciativa zemí Evropské unie, která vzniká na návrh Polska a Švédska, a oficiálně vchází v platnost na summitu v Praze 7. května 2009 za českého předsednictví EU. Do programu VP, jenž reprezentuje východní dimenzi Evropské politiky sousedství, je kromě Ukrajiny zapojeno dalších pět zemí, jmenovitě Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie a Moldavsko. Východní partnerství jako takové neznamena nutně budoucí členství dané země v EU, neboť je pouze nástrojem pro udržení a budování dobrých vztahů s východními sousedy Unie. (MZV 2011)

Z organizačního hlediska má Východní partnerství čtyřposchodovou strukturu. První úroveň tvoří summity nejvyšších představitelů států EU a partnerských zemí, pořádané každé dva roky. Jak již bylo zmíněno, historicky první se konal v Praze, další v roce 2011 ve Varšavě, po dalších dvou letech přichází klíčový ve Vilniusu, a prozatím poslední, v roce 2015 summit v Rize. Druhá úroveň je tvořena každoročními setkáními ministrů zahraničních věcí, což umožňuje lepší monitorování pokroku při implementaci nových reforem. Třetí úroveň je koordinována ve spolupráci Evropské služby pro vnější činnost (EEAS) a Evropské komise, a jedná se o čtyři multilaterální platformy sloužící pro výměnu informací mezi partnerskými a členskými státy. V aktuálním období (2014 – 2017) se jedná o tyto platformy:

⁵ Tzv. Country report pro Ukrajinu z roku 2004 k dispozici online zde: <http://www.enpi-info.eu/library/content/ukraine-enp-country-report>

1. demokracie, řádná správa věcí veřejných a stabilita;
2. ekonomická integrace a sbližování se zásadami EU;
3. energetická bezpečnost;
4. mezilidské kontakty.

Čtvrtou, tedy nejnižší úroveň tvoří panely zřízené v rámci jednotlivých platforem operativně dle aktuálních potřeb. Jedná se o expertní schůzky, které napomáhají k předání know-how nezbytného vytvoření a zavedení legislativy pro upevnění demokratických zásad. V jednotlivých panelech tedy dochází ke sdílení informací např. k boji proti korupci, bezpečnostní politice, udržitelnému ekonomickému růstu, vývoji zemědělských strategií či zavádění mezinárodních vzdělávacích programů. (EEAS 2015b)

Za dobu působení VP se ve vztahu EU – Ukrajina podařilo dosáhnout významných úspěchů, mezi které lze počítat členství v Energetickém společenství, liberalizaci vízové povinnosti pro ukrajinské občany, přijetí demokratizačních reforem a především pak jednání týkající se Dohody o přidružení (AA – Association Agreement). Ta byla zahájena v březnu roku 2007, za účelem nahrazení dosavadní Smlouvy o partnerství a spolupráci. Evropská unie tak reagovala na vstup Ukrajiny do WTO, který byl plánovaný na další rok. Jednání o AA, jejíž součástí je i Dohoda o hluboké a komplexní zóně volného obchodu (DCFTA – Deep and Comprehensive Free Trade Area), trvala až do roku 2011, s následným parafováním v roce 2012. V prosinci 2012 potvrzuje Rada EU v dokumentu *Závěry Rady o Ukrajině* ochotu a odhodlání naplnit vyjednané body Dohody, ovšem pod podmínkou zvýšených reformních snah a dosažení stanovených cílů ze strany Ukrajiny. (Council of the EU 2012)

Podpis dohody však v plánovaném termínu na Vilniuském summitu nebyl uskutečněn. Politická část dohody byla podepsána 21. března 2014 a zbývající části pak 27. června. V září téhož roku byla Dohoda o přidružení ratifikována ukrajinským parlamentem. Evropský parlament následně vydal souhlas s aplikací určitých částí dohody již od listopadu 2014, body týkající se DCFTA pak vstoupily v platnost s rokem 2016. (EUR-Lex 2015)

2.3 Teorie neoliberálního institucionalismu aplikovaná na Ukrajinu

Teorie neoliberálního institucionalismu se zabývá významem a postavením mezinárodních institucí na základě předpokladu, že stát, snažící se dosáhnout naplnění a podpory národních zájmů, je stále hlavním aktérem v systému mezinárodních

vztahů. Další premisou je fakt, že určitá míra anarchie dovoluje zemím odchýlit se od smluvních závazků s dalšími státy. Neoliberalisté věří, že této skutečnosti může být předejito ustavením mezinárodních institucí, jež by omezovaly tendence k podvádění a naopak zvyšovaly přitažlivost dodržování pravidel a práv (Keohane 2005).

Podle výše uvedených slov usuzuji, že zapojení Ukrajiny do struktur Východního partnerství bylo v souladu s teorií neoliberálního institucionalismu, neboť oba aktéři společným jednáním podporují své vlastní zájmy. V případě Ukrajiny se jedná o postupnou integraci do unijních struktur s vidinou potenciálního členství v budoucnu, zatímco Evropská unie se snaží především o zajištění stability a prosperity v sousedících státech, za účelem vlastní bezpečnosti. Právě jistá dávka anarchie a vůle porušit mezinárodní pravidla pak vedla k vyústění ukrajinské krize v mezinárodní konflikt, když Ruská federace jakožto další aktér anektuje Krym a údajně podporuje východo-ukrajinské separatisty. Pokud se přesuneme na konec mé práce, do kapitoly o Minských dohodách, zjistíme, že společného řešení bylo dosaženo za přispění OBSE a EU, s jejichž pomocí bylo umožněno vyjednat podmínky přijatelné pro všechny strany sporu.

Pokud tedy budu brát v potaz pouze případ ukrajinského konfliktu, z mého pohledu nedokáží mezinárodní instituce předejít porušování práva a mezinárodních dohod. Jedná se však o důležitého mediátora mezi státními aktéry v období krize. V případě Evropské unie, tedy hluboce institucionalizované organizace, je klíčová možnost společného postupu více států vůči nespolupracujícímu aktérovi. Tak tomu bylo i v případě Ukrajiny, kdy byly vystaveny sankce proti Rusku, jež následně měly významný podíl na řešení situace.

3 Počátky ukrajinské krize

Ukrajina, druhá největší země Evropy, se již několikrát v historii musela potýkat s rozdělením svého území a nadvládou cizích panovníků. Jako příklad zde mohu uvést situaci ze 13. století, nadvládu Litevského velkoknížectví nad západní částí území a Moskevské Rusi nad východní. Můžeme také vzpomenout rozdělení ukrajinského území po první světové válce, kdy východní část připadla Polsku, zatímco z východní části byla vytvořena jedna ze sovětských socialistických republik (Rychlík et al. 2015).

Rozdíly najdeme, i pokud se jednoduše podíváme na mapu politických preferencí ukrajinských voličů, zjistíme jasně viditelné rozdělení země na oblast východu s výraznou proruskou podporou a evropsky orientovaný západ. Často se objevuje rozdělení obyvatelstva dle jazykové příslušnosti, je ovšem nutné si uvědomit, že ruština je obecně přijímaným jazykem, avšak neznamená, že rusky mluvící občan se bude automaticky identifikovat jako ruské národnosti. Ukrajinskou národnost naopak uvádí více než 77 % populace, ruskou pak jen 17 % (cia.gov 2016). Spíše než jazyková rozdílnost regionů je ale palčivějším problémem různost přesvědčení o budoucím směřování země. Zatímco obyvatelé východních průmyslovějších oblastí tíhnou k Rusku, převážně zemědělsky založený západ země by nejraději viděl budoucnost své země blíže Evropské unii. Tento fakt je již historicky zakořeněný a je možné jej dokumentovat například výsledky prezidentských voleb. Abychom plně pochopili okolnosti ukrajinských voleb, jen krátce bych zde zmínila události roku 2004. Tehdy byl vítězem voleb prohlášen dosavadní premiér a předseda Strany regionů, Viktor Janukovyč, hojně podporovaný východem země. Bezprostředně po vyhlášení se ale objevily vážné námitky opozice upozorňující na manipulace s volebními hlasy. Následoval sled událostí označovaných jako Oranžová revoluce, jehož hlavní představitelkou byla Julija Tymošenkova, které vyústily až k anulování výsledků. Za přispění mezinárodních pozorovatelů bylo znovu uspořádáno druhé kolo voleb, z něhož vzešel jako vítěz opoziční kandidát, Viktor Juščenko.

Právě z obav před opakováním skandálu proběhly následující prezidentské volby v roce 2010 opět pod mezinárodním dohledem. Tentokrát ovšem byly prohlášeny za korektní a čtvrtým prezidentem nezávislé Ukrajiny se tak bez pochybností stal Viktor Janukovyč, i přes vyjádřený nesouhlas své protikandidátky Tymošenkové. Právě následující volební období prezidenta Janukovyče bude pro tuto práci důležité, neboť série rozhodnutí, kterým se budu věnovat na následujících stranách, rozpoutala vlnu nevole mezi občany, která postupně vyústila až ve válku na východní Ukrajině.

3.1 Události předcházející tzv. Euromajdanu

Viktor Janukovyč, který získal prezidentské křeslo za výrazné podpory východo-ukrajinské průmyslové lobby, již během svého inauguračního projevu dal najevo, že obavy z čistě proruské orientace nejsou na místě (Shenshyn 2010 - 5. únor). Mimo jiné se zmínil i o svém úmyslu učinit z Ukrajiny „evropský nezúčastněný stát“ či o budování dobrých vztahů s Ruskem, Evropskou unií i Spojenými státy americkými. Jeho první zahraniční cesta pak vedla do Bruselu, kde potvrdil zájem pracovat na reformách nutných na cestě přibližování Ukrajiny evropským standardům (Dorazín 2010 - 25. únor).

V druhé polovině roku 2013 se evropské zraky obrátily směrem k litevskému Vilniusu, kde se od 28. listopadu konal summit Východního partnerství. Janukovyčovo rozhodnutí, které zásadně ovlivnilo další chod země a zahájilo protesty velké části ukrajinského obyvatelstva, se týká plánované Dohody o přidružení mezi EU a Ukrajinou. Nejočekávanějším bodem programu summitu měl být právě její podpis, ovšem již před samotným začátkem jednání bylo téměř jisté, že k dohodě nedojde. Úspěch jednání byl podmíněn vývojem politické situace v zemi, zejména důležité pak bylo propuštění bývalé premiérky Julije Tymošenkové, vězněné za zneužití pravomocí, na léčení do zahraničí. Ukrajínští zákonodárci však odmítli schválit zákon, který by to umožňoval. Dalšími klíčovými faktory bylo i schválení volebního a justičního zákona (Kejlová 2013 - 21. listopad). Co by však asociační dohoda Ukrajině přinesla a jaké by z ní vyplývaly povinnosti?

3.1.1 Dohoda o přidružení – co nabízí a požaduje?

Dohoda o přidružení,⁶ nebo také asociační dohoda, má působit jako impulz vedoucí k dokončení procesu demokratizace institucí státní moci, a k implementaci nutných opatření zejména v boji proti korupci (Kuchyňková 2012). Dohoda je zaměřena na prohlubování politické integrace a zároveň si klade za cíl zlepšení ekonomických vztahů mezi Unií a Ukrajinou formou vytvoření zóny volného obchodu (Free Trade Area, FTA). Ačkoliv odstraňování obchodních bariér přinese Ukrajině nepochybně v dlouhodobém horizontu pozitiva, bude se muset umět přizpůsobit evropským standardům a normám, a to především v oblasti zemědělské a

⁶ Dostupná ze stránek European External Action Service:
http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/association_agreement_ukraine_2014_en.pdf

potravinářské produkce. V první řadě by ale představitelé Ukrajiny svým souhlasem dávali najevo potvrzení orientace své země na západ.

Země, která je díky své poloze mezi dvěma geopolitickými hráči nucena balancovat mezi rozdílnými nabídkami, stála tak před významným rozhodnutím. Na jedné straně asociační dohoda s EU zahrnující FTA, jež by od Ukrajiny vyžadovala prosazení bezpočtu reforem, zavedení přísnějších norem a boj proti korupčnímu prostředí, zatímco na straně druhé vidina Celní unie sestávající z Ruska, Běloruska a Kazachstánu, z níž by v budoucnu měla vzniknout Euroasijská unie, protiváha EU (Lebduška 2013). Již v létě roku 2013 dalo Rusko svému sousedovi pocítit případné následky odklonu Ukrajiny od ruské politiky. Pod záminkou nedodržení standardů kvality výrobků byl zakázán dovoz čokoládových produktů ukrajinské společnosti Roshen (Podaný 2013 - 19. březen). „Čokoládová válka“, jak opatření pojmenovali ukrajinští novináři, nejvíce postihla vlastníka společnosti, bývalého ministra zahraničí a obchodu a příštího prezidenta, Petra Porošenka, jenž je znám svým kritickým postojem k Moskvě a zároveň podporou prozápadní orientace své země (Novák 2013 - 18. březen).

Dohoda o přidružení byla připravována v průběhu sedmi let, jednání byla uzavřena v roce 2011 a po následném parafování o několik měsíců později a schválením Radou Evropské unie byla určena k podpisu. Jedná se o dohodu, jež je neobvyklá především svou hloubkou, která je věnována jednotlivým oblastem. Ačkoliv na evropské úrovni dochází k podpisu obchodních smluv mezi neunijními státy relativně často, zde je zásadním rozdílem to, že se Ukrajina zavazuje přijmout a harmonizovat dané body evropské legislativy s vlastní, za což na oplátku získává přístup na vnitřní trh EU, stejně jako mají členské státy. To je diskutováno především v ekonomické části, tedy v Dohodě o hluboké a komplexní zóně volného obchodu (DCFTA – Deep and Comprehensive Free Trade Area) mezi EU a Ukrajinou. Nově zavedená opatření se týkají především vzájemného zlepšení přístupu na trhy signatářů, tedy odstranění až 99 % cel, s přechodným obdobím pro určité vývozní artikly, jako jsou například automobily či zemědělské výrobky. Dohoda ruší i technické překážky obchodu, Ukrajina bude mít nově možnost získat evropské veřejné zakázky vypsané v daných oblastech. Ani oblast energetiky nezůstala opomenuta, třebaže je Ukrajina signatářem Energy community – Treaty, z níž pro ni vyvstávají určité povinnosti. DCFTA ovšem tyto závazky dále prohlubuje, především zakazuje dvojí ceny za ropu, zemní plyn a elektřinu, stanovuje závazek tržních cen těchto komodit a zapovídá samovolné

přerušení tranzitu surovin. Nejdůležitějším krokem je však již zmiňovaná možnost využívat výhod vnitřního trhu EU, a to především v oblastech finančních, poštovních, telekomunikačních a námořních služeb, za předpokladu přijetí a dodržování evropské legislativy. V politické části Dohody o přidružení se signatáři shodují na nutnosti posílení a respektování demokratického prostředí, vymýcení korupce, dodržování lidských práv a garanci práv menšin. Důležitým bodem je i podpora volného pohybu pracovníků, vyjádřená pokračujícím zájmem o bezvízový styk v budoucnu. Dohoda také deklaruje územní integritu a neporušitelnost hranic Ukrajiny.

Jak již dnes víme, asociační dohoda byla podepsána nově zvolenou vládou v roce 2014. Nejprve premiér Jaceňuk podepsal v březnu její politickou část, na což navázal prezident Porošenko v červnu s podpisem ekonomické části (ČT24 2014a - 27. červen). S ohledem na situaci na Ukrajině bylo rozhodnuto, že obchodní část dohody, DCFTA, vstoupí v platnost 31. prosince 2015. Do té doby uplatňovala EU tzv. autonomní obchodní preference, což znamená jednostranné plnění podmínek dohody. Co ale dovedlo prezidenta Janukovyče k rozhodnutí dohodu nepodepsat? Janukovyč se nacházel v bezesporu obtížné situaci, když byl postaven před konečnou volbu mezi příklonem k EU či Ruské federaci. Zásadní roli pak zcela jistě hrálo i několikero osobních bilaterálních schůzek na nejvyšší úrovni, ke kterým došlo v Moskvě, jejichž přesný obsah není veřejnosti znám. Putinovi se však Janukovyče podařilo přesvědčit o tom, že výběr Ruské cesty a budoucí vidina Celní unie je správnou cestou. Důležitý podíl můžeme jistě přičíst i nabídce půjčky Ukrajině v celkové výši 15 miliard dolarů, z čehož byly 3 miliardy vyplaceny již na konci roku 2013.⁷ Kromě štědrého příspěvku byly vyjednány i výrazné slevy na dodávky zemního plynu na další roky (Herszenhorn 2013 - 17. prosinec). Na to reagoval ve svém projevu 3. února 2014 předseda Evropské komise Barroso, jenž odmítl ruský způsob jednání a zdůraznil, že Evropská unie se nebude účastnit závodu o to, kdo za ukrajinský podpis bude ochoten zaplatit více (v originále „bidding war“). Na místo toho připomněl, že EU nabízí přístup na největší trh světa, což by mělo být již samo o sobě pro Ukrajinu tím největším lákadlem. Barroso poté vyzdvihl fakt, že Unie je pro Ukrajinu největším zahraničním dárce, jelikož od samostatnosti země poskytla více než 3,3 miliardy euro, stejně jako více než 5 miliard

⁷ To později označil nově zvolený prezident Petro Porošenko za úplatek ze strany RF: DVOŘÁK, Libor. Český rozhlas. : *Byla ruská půjčka Ukrajině úplatkem?* [online]. 16. 06. 2015 [cit. 2016-03-25]. Český rozhlas. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/zprava/libor-dvorak-byla-ruska-pujcka-ukrajine-uplatkem--1502442>

euro ve formě půjček.⁸ Ve skutečnosti ale zároveň probíhala jednání, o kterých informovala Vysoká představitelka Catherine Ashtonová, týkající se připravovaného balíčku finanční pomoci od EU a USA (Croft 2014 - 2. únor).

Byla to tak nejspíše vidina jednodušší a krátkodobě finančně výhodnější cesty v podobě spojení s Ruskem, která převážila nad složitým procesem zavádění reformy, jenž požadovali západní partneři, a která vyústila v rozhodnutí prezidenta Viktora Janukovyče na summitu Východního partnerství asociační dohodu s EU nepodepsat. Tento obrat vyvolal bouři nevole mezi Ukrajinci a měl za následek vlnu demonstrací v centru Kyjeva.

3.2 Demonstrace na Majdanu a jejich důsledky

Majdan, původně běžný ukrajinský výraz pro náměstí, se v posledních letech stal symbolem pro občanské povstání. Konkrétně se jedná o Náměstí Nezávislosti (*Majdan Nezaležnosti*) v Kyjevě, kde 21. listopadu 2013 vypukly demonstrace proti postoji prezidenta Janukovyče vůči Dohodě o přidružení s Evropskou unií. Cílem této kapitoly bude shrnout události, označované jako Euromajdan.

Již od zmíněného data bylo nejen evropským lídrům, ale i ukrajinským občanům jasné, že k dohodě mezi Ukrajinou a EU nedojde a to z důvodů, které jsem již jmenovala v předchozí kapitole. Od té doby se začínají protesty šířit i do dalších měst napříč zemí od Lvova po Charkov. Došlo k několika útokům na vládní budovy, ale v zásadě se prozatím nejednalo o hromadné ozbrojené střety. 24. listopadu se koná demonstrace „Za evropskou Ukrajinu“, v jejímž rámci se na podporu dohody z Vilnius sešlo v Kyjevě zhruba 50 tisíc protestujících. Zároveň vzniká i základna lidí mající na hlubší integraci s EU opačný názor, a kteří spatřují budoucnost své země v Celní unii s Ruskem a dalšími státy. Tento tábor, často označovaný jako Antimajdan, se soustředil především ve východních městech jako je Doněck, Cherson, Oděsa či krymský Sevastopol.

Když na konci listopadu prezident Janukovyč definitivně odmítl dohodu podepsat, projevíly se protesty naplno. Do hlavního města se sjíždí lidé, především ze středních a západních oblastí, aby vyjádřili svůj nesouhlas s politikou současné vlády. Jako lídři opozice se vyprofilovali Vitalij Klyčko (strana Úder), Arsenij Jaceňuk (strana Vlast) a Oleh Ťahnybok (strana Svoboda), kteří během svých projevů požadovali

⁸ Projev dostupný online zde: <http://www.euractiv.com/section/europe-s-east/video/barroso-plays-down-reports-of-large-scale-aid-for-ukraine/>

především rezignaci vlády a vypsání předčasných voleb. Postupně dochází k obsazení radnice, sídla odborů i dalších státních budov, protesty jsou potlačovány bezpečnostními složkami Berkut. Zároveň se v ulicích rozmáhá nový fenomén najatých provokatérů, zvaných „titušky“, což jsou většinou mladí lidé, ochotní za určitý finanční obnos rozdmýchat spory mezi protestujícími.⁹ Na Ukrajinu přijíždí řada zahraničních představitelů, aby zde působili jako prostředníci v jednání, mezinárodní pozorovatelé, či aby vyjádřili podporu demonstrujícím. Mezi nejvýraznější patří například šéfka evropské diplomacie Catherine Ashtonová, či náměstkyně ministra zahraničí USA Nulandová.

16. ledna 2014 přijímá parlament balík zákonů, opravňující bezpečnostní složky zasáhnout silou proti protestujícím, dále mimo jiné trestá účast na veřejných shromážděních, zbavuje příslušníky pořádkových složek odpovědnosti za použití násilí, zakazuje např. stavbu tribun na náměstích či omezuje svobodu projevu. Prezident ještě též den zákony podepisuje, ačkoliv byly přijaty za zpochybnitelných podmínek, kdy hlasování probíhalo pouhým zvednutím ruky, což ve svém prohlášení zpochybňuje i evropská Rada pro zahraniční věci (Council of the EU 2014). Devět zákonů, které byly považovány za nedemokratické, parlament na konci ledna po nátlaku zrušil. Jen několik dní nato přistoupil Janukovyč na amnestii pro zajaté demonstranty, pod podmínkou vyklizení úředních budov. To se stalo v polovině února, kdy protivládní uskupení vyklidilo kyjevskou radnici. Reakce ovšem přišla záhy, 19. února, kdy se vláda rozhodla zasáhnout silou proti demonstrantům a definitivně Majdan vyklidit. V následujících několika málo dnech přišly o život desítky lidí a stovky byly zraněny (BBC 2014c - 19. únor).

Okamžitou reakcí byla iniciativa ministrů zahraničních věcí zemí tzv. Výmarského trojúhelníku, tedy Německa, Francie a Polska, kteří do Kyjeva přicestovali 20. února a sešli se jak se zástupci opozice, tak s prezidentem Janukovyčem. Během návštěvy ministři Steinmeier, Fabius a Sikorski představili návrh kompromisního plánu. Ten obsahoval závazky jako okamžité obnovení ústavy z roku 2004, vytvoření ústavní reformy, jež by vyvažovala pravomoci prezidenta, parlamentu a vlády, a následné vypsání prezidentských voleb do konce roku 2014. Společné prohlášení trojice vyzývalo k ukončení násilí a neprodlenému vyšetření aktů násilí za dohledu Evropské rady. Jednání byl přítomen i zvláštní vyslanec Ruské federace pro lidská

⁹ Označení je odvozeno od jména Vadym Titushko, sportovce, jenž byl obviněn z napadení novináře.

práva, Vladimir Lukin (The Guardian 2014 - 21. únor). Dalším motivem pro cestu bylo nepochybně i získání aktuálních informací před blížícím se bruselským summitem, na němž země EU následně schválily sankce a další řadu opatření vůči osobám zodpovědným za násilí za účelem urychleného ukončení ozbrojených střetů.

Dohodnuté mírové řešení však zůstalo pouze v mezích teoretických, neboť nyní již plně vyzbrojení demonstranti zahájili útok na sídlo prezidenta i parlamentu. S dohodou nesouhlasili, jelikož se domnívali, že dojde pouze k posílení vládní strany a obnovení starého pořádku. Jejich útok byl úspěšný především proto, že prezident Janukovyč 23. února s pomocí ruské tajné služby opouští Kyjev a přes Krym prchá do Ruska. Parlament, z něhož část prezidentovy Strany regionů uprchla, prohlásil hlavu státu za sesazenou z úřadu a dočasného vedení země se ujal předseda Nejvyšší rady Oleksandr Turčynov, jenž pověřil sestavením vlády bývalého ministra zahraničních věcí a zároveň někdejšího předsedu Nejvyšší rady, Arsenije Jaceňuka. Parlament zároveň rozhodl o propuštění Julije Tymošenkové na svobodu. V tuto chvíli demonstrace na Majdanu polevily, i v následujících měsících se zde ale schází část nespokojených občanů, především pak radikálové Právého sektoru, kteří se snaží vyvíjet nátlak na prozatímní vládu (Rychlík et al. 2015, s. 418).

3.2.1 Zahraniční reakce

Událostem na Ukrajině bylo věnováno mnoho mediálního prostoru i v zahraničí, k situaci se vyjadřovali státní představitelé i zástupci mezinárodních organizací. Prohlášení západních politiků mají vesměs podobný obsah, především varují před ozbrojenými zásahy proti demonstrantům, upíráním lidských práv či dalším šířením násilí.

Za Evropskou unii byli nejviditelnějšími Štefan Füle, evropský komisař pro politiku a rozšíření a Catherine Ashtonová, vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. První jmenovaný například i po přerušení příprav podpisu asociační dohody ujišťoval, že zájem EU na partnerství s Ukrajinou stále přetrvává, zdůraznil však, že je nutné, aby země žádající o evropskou podporu nejprve přijaly nezbytné ústavní a ekonomické reformy (Euronews 2013 - 27. listopad). Vysoká představitelka EU také sama několikrát na Ukrajinu cestovala, aby zprostředkovala jednání mezi vládní stranou a opozicí. Ashtonová několikrát vystoupila i s přímou podporou demonstrujícím. Nutnost dialogu mezi oběma stranami podtrhuje i ve svém prohlášení po vyjednání dohody za pomoci evropských ministrů zahraničí, o které jsem se zmiňovala výše (EEAS 2014b). Angela Merkelová vystoupila s kritickým postojem

vůči Ruské federaci, když zdůraznila nutnost překonání posledních pozůstatků studené války a nutnost nezasahovat do rozhodnutí suverénních zemí o své budoucnosti. Její slova podpořil polský ministr zahraničních věcí Sikorski, který dodal, že je nepřipustné, aby Evropa soutěžila s Ruskem o to, kdo nabídne zemi víc (Pop 2013 - 27. listopad).

Zcela opačné názory jsou slyšet z úst představitelů východního souseda, Ruské federace. Prezident Vladimir Putin několikrát zdůraznil, že události na Ukrajině jsou pouze výsledkem evropského vydírání, které má za cíl podpis vilniuské dohody, a z rozdmýchání nepokojů obvinil „vnější aktéry“. Putin také dal najevo své obavy o budoucnost Ukrajiny, v případě přiklonění se na stranu evropského Východního partnerství, namísto snahy připojit se k ruské iniciativě Celní unie (BBC 2013 - 22. listopad). Podobné znepokojení ohledně zásahů západních politiků do vnitřních záležitostí Ukrajiny vyjádřil i ruský ministr zahraničních věcí Lavrov, který kritizoval účast představitelů evropských vlád na protivládních demonstracích a zároveň je obvinil z rozdmýchávání již tak napjaté situace (BBC 2014a - 21. leden).

4 Válka v Donbasu

Útěk legitimního prezidenta země za hranice, ustavení prozatímní vlády a zájem na obnovení příprav podpisu asociační dohody s EU, to byly události posledních měsíců, které nezůstaly dlouho bez odpovědi. Kvůli obavám o integraci Ukrajiny do evropských struktur a případně i orgánů NATO, se vláda Ruské federace rozhodla zasáhnout, a zvrátit běh událostí opět ku svému prospěchu. K naplnění tohoto cíle nejprve ruské vedení využilo část obyvatel Krymu, kteří se hlásili k ruské identitě, k vyvolání odporu a dalších protestních akcí. Později se na poloostrov dostávají tzv. „zelení muži“, tedy neoznačení vojáci, kteří obsazují ukrajinské vojenské základny a přístavy. Ještě dlouho poté byla vedena diskuze o tom, zda sami občané, žijící na Krymu ale považující se za Rusy mohli sami vyvolat povstání, zasadit se o vyvolání referenda a následné připojení k Ruské federaci. Všechny spekulace ale vyvrátil prezident Putin v březnu roku 2015, kdy oficiálně potvrdil účast ruských vojenských jednotek na Ukrajině, které podle jeho slov jednaly na podporu domácích dobrovolných jednotek (Shuster 2015 - 20. březen).

4.1 Krymská krize

Situace se vyostřuje pouze po několika málo dnech, 27. února 2014, kdy do budovy krymské vlády pronikají neznámí ozbrojenci, vybaveni moderními zbraněmi, později Kremlem označení za zástupce domobrany rusky mluvících obyvatel poloostrova. Ke střetům protichůdných názorů docházelo na Krymu již dříve, například v Simferopolu se o den dříve odehrála potyčka mezi příznivci separatistických tendencí a podporovateli nově vznikající kyjevské vlády (Rozhlas.cz 2014 - 26. únor). Obě události se staly předzvěstí napjatých vztahů a vyostřené situace. Dosavadní šéf krymské autonomní vlády Mogiljov spolu se svým nově zvoleným nástupcem, premiérem regionální vlády Aksjonovem, prohlásili, že jsou připraveni na absolutní autonomii poloostrova a požádali Ruskou federaci o pomoc při ochraně ruských obyvatel (Manert 2014 - 27. únor). Na to reagovala ruská strana posílením cvičných vojenských manévřů v blízkosti ukrajinských hranic a 1. března schválil ruský parlament využití armády na Ukrajině. Vojáci by měli chránit ruské a rusky hovořící obyvatelstvo před projevy násilí. Pouze několik desítek hodin stačilo armádě RF, která stále ještě operovala neoznačená, k tomu, aby obsadila armádní budovy a zablokovala ukrajinské ozbrojené síly. V reakci na to skupina G7 ve společném prohlášení¹⁰ se

¹⁰ Dostupné online ze stránek Evropské komise: http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-14-41_en.htm

zástupci Evropské unie pozastavují přípravy na červnový summit s Ruskem chystaný v Soči. Zároveň deklarují svou podporu Ukrajině a odsuzují porušení její územní integrity a státní suverenity. Připomínají i Dohodu o přátelství z roku 1997 mezi RF a Ukrajinou, která stanovuje neporušitelnost ukrajinských hranic.

Evropská komise odsouhlasila 5. března balíček finanční pomoci, jenž má za úkol stabilizovat ekonomickou situaci Ukrajiny, podpořit nezbytné politické reformy a zabezpečit chod státu v přechodném období. Spolu s MMF, Světovou bankou a dalšími partnery se EK shodla na celkové částce 11 miliard dolarů, přičemž 3 miliardy budou zajištěny přímo z unijního rozpočtu. Součástí balíčku finanční pomoci je i 600 milionová půjčka, jež byla schválena již dříve v rámci DCFTA a jejíž udělení je podmíněno podpisem smlouvy s MMF. Ostatní finanční prostředky slouží mimo jiné i jako motivace pro ukrajinskou vládu podepsat Dohodu o přidružení.¹¹ Další unijní opatření v reakci na ruské působení na Ukrajině byly diskutovány na mimořádném summitu v Bruselu. Jednání se účastnil i prozatímní premiér Arsenij Jaceňuk, který mimo jiné zdůraznil, že v případě potřeby je jeho stát připraven bránit se ruské agresi i vojensky. Výsledkem summitu bylo představení první fáze sankčního postupu Unie vůči RF, a to zastavení jednání nejen o uvolnění vízové povinnosti, ale i o nové smlouvě o partnerství a spolupráci.

Na úrovni OSN proběhlo několikero zasedání Rady bezpečnosti, na kterém ruský zástupce Čurkin uvedl, že prezident Janukovyč, jehož RF uznává jako legitimní hlavu státu, zaslal svému ruskému protějšku dopis, ve kterém ho žádá o vojenskou pomoc k zajištění míru, práva a pořádku a k ochraně ukrajinského lidu. Západní diplomaté však tento pokus o zdůvodnění porušení mezinárodního práva odmítají (BBC 2014d - 4. březen). O několik dní později byl předložen návrh rezoluce RB, ve kterém země vyzývají k okamžitému mírovému řešení situace a jasně odmítají legitimnost krymského referenda.¹² Dokument však zůstal pouze ve fázi návrhu, jelikož jej Ruská federace vetuje.

4.1.1 Právní stránka referenda

Referendum, které bylo uskutečněno v polovině měsíce března, je jedním ze sporných bodů v rovině mezinárodního práva. Jak jsem již zmínila, naprostá většina

¹¹ Detailnější rozdělení pomoci je k nalezení na stránkách Evropské komise: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-14-159_en.htm?locale=en](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-159_en.htm?locale=en)

¹² Návrh rezoluce dostupný online ze stránek RB: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/189

zemí výsledky krymského referenda odmítá, jelikož bylo uspořádáno v rozporu s ukrajinským právem. Podle článku 73 ukrajinské ústavy je nutné, aby o otázkách územní integrity a celistvosti rozhodovalo celostátní referendum, což se ovšem v tomto případě nestalo (The Constitution of Ukraine, nedatováno).

Výsledky byly zveřejněny 16. března a dle očekávání bylo oznámeno, že drtivá většina obyvatelstva (96,77 %) hlasovala pro osamostatnění Krymu a jeho následné připojení k Ruské federaci při 83% volební účasti. 3 % občanů Krymu pak hlasovala pro setrvání pod ukrajinskou správou. Již samotná čísla navádí k pochybnostem, neboť v předchozí kapitole jsem psala, že obyvatel identifikujících se jako ruské národnosti se nachází na Krymském poloostrově kolem 60 %. Je také nutné podotknout, že referendu nemohli být přítomni zahraniční pozorovatelé. Den po hlasování se však na krátkou chvíli objevily informace na oficiálních stránkách ruské prezidentské rady pro lidská práva (President of Russia's Council on Civil Society and Human Rights), na které upozornil ukrajinský zpravodajský server TSN.ua. Podle této zprávy, která byla jen pár okamžiků po uveřejnění stažena, byla volební účast pouze 30 % a z tohoto počtu pouze polovina hlasovala pro odtržení. Původní zprávu se mi již dohledat nepodařilo, na zmíněných stránkách je však dostupná jiná, ve které lze zjistit téměř identické informace (Bobrov 2014 - 21. duben).

Další zásadní otázkou je, jak lze nahlížet na svržení prezidenta Janukovyče - jednalo se o ústavní odvolání parlamentem či o svržení pučem? Jelikož prezident Putin při ospravedlňování ruských jednotek na ukrajinském území argumentuje právě údajnou žádostí o pomoc od Janukovyče, je důležité, abychom se podívali na okolnosti jeho odvolání. Podle ukrajinské ústavy jsou možné pouze čtyři důvody pro ukončení prezidentského mandátu. Těmi jsou rezignace, odvolání, úmrtí, či neschopnost vykonávání povinností úřadu z důvodu nemoci (The Constitution of Ukraine, nedatováno). Jelikož dosavadní prezident neoznámil svou rezignaci před Radou, nebyl nemocný ani po smrti, jediný způsob k prošetření zbývá odvolání. V dalším článku ústavy (111) se dozvíme, že odvolat prezidenta z úřadu lze pouze pro zradu či jiný zločin. Pokud by toto podezření bylo na místě, musela by být parlamentem ustavena vyšetřovací komise a teprve po vyhodnocení jejích závěrů by přišlo na řadu samotné hlasování o odvolání. To ovšem na Ukrajině neproběhlo, na rozdíl od standardního postupu parlament přijal ústavní většinou zákon, deklarující, že se Janukovyč vzdává svého prezidentského mandátu sám, jelikož došlo k neschopnosti plnit ústavní povinnosti vyplývající z funkce (Sindelar 2014 - 23. únor). Zároveň jsou vyhlášeny

předčasné prezidentské volby na květen téhož roku. Lze tedy konstatovat, že po právní stránce nelze považovat odvolání prezidenta Janukovyče za legální. Dle mého názoru se však jedná o čin legitimní. Pátý článek ústavy například říká, že nositelem suverenity a moci je lid, ať již přímo, či skrze své volené zástupce. Pokud by se stejná situace odehrála v zemi se silně zakořeněnou, nezávislou soudní mocí, mohl by se parlament obrátit na ústavní soud, jelikož s uprchnutím právoplatného prezidenta ze země ústava nepočítá. Řádně zvolená vláda tedy jednala sice v rozporu s ústavou, ovšem v dané situaci musela najít východisko z velmi obtížné situace, což se jí podařilo. Odpověď na otázku, zda měl Janukovyč právo pozvat na ukrajinské území ruské jednotky je taktéž záporná, neboť článek ústavy č. 85 stanovuje, že pravomoc pozvat cizí vojenské jednotky přísluší pouze parlamentu. Kromě tohoto důvodu je zde i zřejmý fakt, že Janukovyčovi scházela podpora domácí politické scény, neboť pro zmíněný odvolávací zákon hlasovala i podstatná část poslanců jeho Strany regionů.

V návaznosti na výsledky referenda vyhláší Nejvyšší rada Krymu dosavadní autonomní oblast za samostatný stát a žádá o připojení k Ruské federaci. K tomu dochází 18. března, kdy Putin podepsal se zástupci Krymu smlouvu o přičlenění, ve které se odvolávají na právo národů na sebeurčení a jejich následné právo připojit se k již existujícímu státu (RT.com 2014a - 21. březen). Tato argumentace ovšem není obстойná, jelikož právo na sebeurčení, které je obecně uznávanou zásadou mezinárodního práva, se nevztahuje na menšiny žijící na území jiného státu. V souvislosti s anexí Krymu se mluví i o tzv. právu na nápravné odtržení, *„podle něhož by národ, popř. i jiná skupina mohly aspirovat na odtržení od určitého státu, ovšem jedině v extrémních případech, kdy by byla dlouhodobě a systematicky porušována základní lidská práva jejich členů a všechny jiné prostředky, včetně vyjednávání, by selhaly“* (Bílková 2014). K ani jednomu ze zmíněných případů na Krymu nedošlo, je proto nutné konstatovat, že k odtržení ukrajinského poloostrova došlo v rozporu s mezinárodním právem. Nejprve krymská vláda porušila ukrajinskou ústavu a vnitřní zákony země, Ruská federace pak svým chováním porušila hned několik zásad mezinárodního práva, jako například zásadu územní celistvosti, svrchované rovnosti a nevměšování do vnitřních záležitostí státu. Připojením Krymu do RF pak dochází k nejvýraznějšímu porušení mezinárodního práva, jakož i platných mezinárodních dohod – například tzv. Budapešťského memoranda o bezpečnostních zárukách či Smlouvy o přátelství a spolupráci.

4.2 (Ne)činnost Západu vůči anexi Krymu

Anexe Krymského poloostrova zasáhla světové politiky nepřipravené a neschopné rychlé odpovídající reakce vůči Ruské federaci. Nesouhlasné projevy se objevují již v souvislosti s protiústavním referendem konaném na Krymu, jehož výsledky žádná ze západních zemí neuznala. Mnoho evropských politiků, včetně českého ministra zahraničních věcí Lubomíra Zaorálka, odsoudilo kroky Ruské federace a plně podpořilo teritoriální integritu a suverenitu Ukrajinského státu. Shodně se odvolávají na porušení mezinárodních úmluv, jmenovitě Chartu Spojených národů, Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a Pařížskou chartu. Za mimořádně závažné je pak považováno porušení Budapešťského memoranda z roku 1994 a Smlouvy o přátelství, spolupráci a partnerství mezi Ruskem a Ukrajinou z roku 1997. Budapešťské memorandum, podepsáno mimo dvou jmenovaných aktérů i Spojenými státy americkými a Velkou Británií, mělo zajišťovat Ukrajině záruky územní integrity výměnou za zřeknutí se svého jaderného arsenálu (SC S/1994/1399).

Na porušení této dohody upozorňoval především prezident Spojených států amerických, který však ve svých navazujících projevech zůstal spíše u umírněnějších spojení. Dle jeho vyjádření se nebudou USA vojensky angažovat v dění na Ukrajině, neboť věří, že řešení lze nalézt pouze skrze diplomatická vyjednávání. Ve svém projevu připomněl pokračující pomoc týkající se nejen zdravotní výbavy, ale i vojenské. Zmínil, že je diskutován i plán možného výcviku ukrajinských jednotek (Richter 2014 - 28. srpna). V dalším projevu při příležitosti cesty do Bruselu Obama zdůraznil důležitost diverzifikace energetických zdrojů v Evropě, jelikož závislost na ruských dodávkách plynu je potenciálním zdrojem vydírání ze strany Kremlu. Mimo jiné odmítl prohlášení ruských představitelů o potřebě ochrany ruských obyvatel na území Krymu jako důvodu zásahu na ukrajinském území, neboť žádné důkazy o údajném násilí či utlačování nebyly předloženy.

Zástupce USA, ministr zahraničí John Kerry se účastnil i čtyřstranných rozhovorů mezi stranami sporu, které zastupovali taktéž ministři zahraničí, za Ruskou federaci Sergej Lavrov a za Ukrajinu Andrij Deščycja. Evropskou unii zastupovala vysoká představitelka Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, Catherine Ashtonová. Na schůzce v Ženevě, jež se konala 17. dubna 2014, bylo dohodnuto několik bodů, které měly zabránit dalšímu šíření násilí – mezi nejdůležitější patří nařízení složení zbraní nelegálním ozbrojeným skupinám a podmínka opuštění okupovaných

úřadů a státních budov. Problematický, dle mého názoru, je fakt, že lídři separatistických skupin nebyli k jednání přizváni, a tak je logické, že se Alexandr Zacharčenko, samozvaný prezident takzvané Doněcké lidové republiky, k výstupům setkání vyjádřil odmítavě (Mánert 2014 - 17. duben). Ve společném prohlášení (EEAS 2014a - 17. duben) byla podpořena vedoucí role OBSE, jejíž speciální pozorovací mise má za úkol asistovat ukrajinským úřadům a pomoci při deeskalaci konfliktů.

4.2.1 Reakce evropských představitelů

Dá se říci, že původcem nepokojů na Ukrajině byla touha obyvatel přiblížit se evropským hodnotám a způsobu života, jelikož nenacházeli uspokojení u své současné vlády. Je proto zajímavé pozorovat reakce Evropské unie i jednotlivých zemí na vyvstalou krizi a následné ozbrojené střety na východě Ukrajiny. K důležitému okamžiku pro ukrajinské obyvatelstvo dochází po čtyřech měsících od kritického odmítnutí Dohody o přidružení, 21. března, kdy došlo k podpisu politické části dohody. Za ukrajinskou stranu dohodu podepsal prozatímní premiér Arsenij Jaceňuk, za Evropskou unii pak předseda Evropské rady, Herman van Rompuy. O rozdělení na jednotlivé části bylo rozhodnuto z důvodu nesouhlasu Ruské federace s ekonomickými změnami (ČT24 2014b - 21. březen). Ačkoliv se nyní jedná pouze o malou část z celkového textu dohody, dává tímto krokem EU jasně najevo svůj přetrvávající zájem o hlubší partnerství s Ukrajinou.

Co se týká konkrétních reakcí na anexi Krymu Ruskem, byla jednou z nejvýraznějších osob vysoká představitelka Ashtonová, která se několikrát účastnila osobních schůzek v Kyjevě, kde opakovaně vyzývala k mírovému diplomatickému řešení. Bezprostředně po vyhlášení příslušnosti Krymu k RF, vydala prohlášení (EEAS 2014c), ve kterém odsuzuje podnikání jakýchkoliv kroků v rozporu s mezinárodním právem a vyzývá k respektování suverenity a teritoriální integrity Ukrajiny. Martin Schulz, předseda Evropského parlamentu při příležitosti summitu lídrů EU vyjádřil své znepokojení a údiv nad tím, že v dnešní době existuje reálné riziko války v zemi sousedící s Evropskou unií. Dodal také, že EU musí být schopna poslat Rusku jednotnou zprávu, že podobné kroky budou potrestány. (AFP 2014 - 20. březen)

Německá kancléřka obvinila prezidenta Putina z násilné intervence a porušení mezinárodního práva. Při společném telefonátu Merkelová odmítla Putinovo ospravedlňování zásahu, avšak dospěli ke shodě ve vyslání tzv. Fact-Finding-Mission pod vedením EU na Ukrajinu (Spiegel.de 2014 - 3. březen). Reakce francouzských představitelů se nesly v podobném duchu, ministr zahraničí Laurent Fabius shodně

s dalšími evropskými ministry odsoudil ruský zákrok na suverénním území Ukrajiny jako nelegální a žádající si rychlou odpověď. Později v roce se Francie rozhodla zrušit Ruskou objednávku útočných lodí Mistral, což byla reakce na pozdější operace ruské armády na území východní Ukrajiny (BBC 2014b - 3. srpen). Visegrádská čtyřka pak vydala společné prohlášení, ve kterém odkazuje na vlastní zkušenosti s vojenskou intervencí na vlastním území. Z toho důvodu pak premiéři apelují na dodržování mezinárodních úmluv z ruské strany a vyzývají k mírovému řešení nastalé situace (Visegradgroup 2014 - 4. březen).

Výraznou reakci jsme mohli zaznamenat od polských a litevských nejvyšších státních představitelů, kteří požadovali, na základě Článku 4 zakládajícího dokumentu NATO, konzultace k nastalé situaci. Prezidentka Litvy Grybauskaitėová se spolu se svým polským protějškem Komorowským shodla, že ruské kroky na Ukrajině a aktivní vojenské jednotky v blízkosti státních hranic jsou hrozbou pro bezpečnostní situaci v regionu a měly by být proto řešeny na úrovni NATO (LRP.lt 2014 - 2. březen). Přímý vojenský zásah NATO by byl ale velmi problematický a vpravdě spíše nereálný, jelikož Severoatlantická aliance nemá vůči Ukrajině žádné smluvní závazky. Jiná by ovšem byla situace, pokud by došlo k vyhrocení a vystupňování ruské agrese směrem ke smluvním partnerům NATO. Prozatím však vojska aliance budou posilovat svou přítomnost především v pobaltských zemích a Polsku.

4.3 Vývoj na východní Ukrajině

Jednou z nejvýraznějších reakcí na anexi krymského poloostrova k Ruské federaci byla mobilizace proruských skupin na východě Ukrajiny, kde takzvaný Antimajdan probíhal již v dřívějších měsících. Jedná se především o území Donbasu, což je souhrnný název pro oblast Doněckou, Luhanskou, část Dněpropetrovské a část Rostovské oblasti, která patří do RF. Je zde tradičně silná základna proruských orientovaných stran, tudíž se zde nachází i silná základna Janukovyčových voličů, zároveň se vysoké procento obyvatel identifikuje jako ruské národnosti. Oblast je významná svými průmyslovými odvětvími, především pak těžbou uhlí. Největšími městy jsou Doněck, Luhansk a Charkov, kde se také nejdříve projevil protestní hlas vůči odstranění prezidenta z úřadu a nově ustavené ukrajinské vládě. Právě v Charkově se již od počátku dubna ozývá volání po podobném referendu, jako proběhlo na Krymu, 6. dubna pak propukají demonstrace v ozbrojené střety proruských separatistů s policií. Den na to dochází k vyhlášení samostatné Doněcké lidové republiky a stejný

scénář se opakuje i v Luhansku, kde byla vyhlášena Luhanská lidová republika (Rychlík et al. 2015, s. 419).

12. dubna vyhláší ministr vnitra Avakov „protiteroristickou operaci“ proti separatistickým ozbrojencům, která bude zahájena, pokud nedojde ze strany separatistů ke složení zbraní a opuštění vládních budov obsazených násilím. Proč se v této souvislosti na Ukrajině nehovořilo o válce, vysvětluje Ihor Kosyak, zástupce vedoucího generálního štábu ukrajinských ozbrojených sil pro Interfax: „ ... *Jelikož válka nebyla vyhlášena – kromě otevřených útoků na Ukrajinu – a kvůli hybridní povaze této hrozby používáme termín protiteroristická operace.*“¹³ (BBC 2015b - 15. prosinec) Ke klidu zbraní však nedochází, naopak se střety vyostřují a koncem měsíce přiznává prozatímní prezident Turčynov, že armáda nemá východní oblast Ukrajiny pod kontrolou (Echo24.cz 2014 - 30. duben). V tuto chvíli se nedá hovořit o úspěchu ani jedné strany, jelikož při získání jednoho strategického místa armáda či separatisté záhy ztratí jiné. Výraznější událostí těchto dní se však stala návštěva ruského prezidenta v krymském Sevastopolu, kde se zúčastnil vojenské přehlídky k příležitosti oslav konce druhé světové války. Tento akt odsoudila jak Angela Merkelová, tak i generální tajemník NATO Rasmussen, když jej oba označili v dané situaci za nepatřičný (Lidovky.cz 2014 - 9. květen).

V této značně nepřehledné situaci se 11. května konají v oblastech Doněck a Luhansk referenda za nezávislost, která se nesla ve velmi sporném duchu. Především nebylo od počátku zřejmé, o čem přesně obyvatelé hlasují, zda si volí větší autonomii v rámci Ukrajiny, či absolutní nezávislost kvůli použití ruského slova *samostoyatelnost*, jež se dá přeložit vícero způsoby - jako nezávislost, i jako širší autonomie. Jelikož nebyli do oblasti vpuštěni žádní mezinárodní pozorovatelé, jsou volební výsledky jednoduše zpochybnitelné, a to i z toho důvodu, že v průběhu referenda se odehrálo několik konfliktů ve snaze zabránit hlasování. V obou regionech sahala volební účast k 75 % a shodně také zvítězila možnost pro samostatnost regionů jako lidových republik – s podporou v Doněcku 89 % a v Luhansku přes 96 % (RT.com 2014b - 12. května). Referendum všechny západní země v čele s EU a USA odmítly jako nelegální a odporující mezinárodnímu právu.

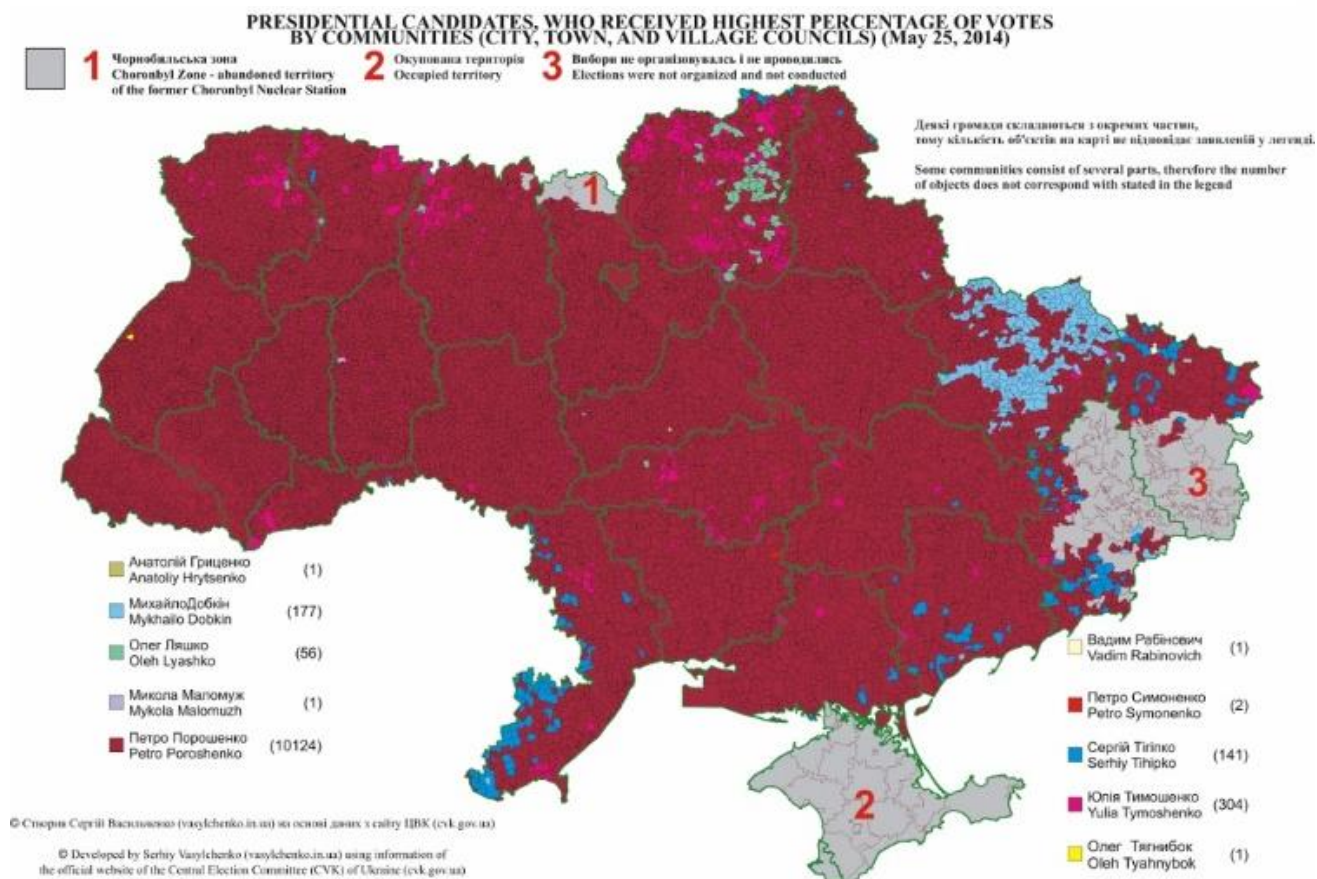
¹³ V originále: „*Since the war has not been declared - apart from open aggression against Ukraine - and because of the hybrid nature of this threat, we are using the term 'antiterrorist operation [ATO]'*.“

Bezprostředně po vyhlášení výsledků ale nebylo jasné, jaké budou další kroky samozvaných vlád lidových republik Doněcku a Luhansku. Jelikož se již nyní začaly objevovat z ruské strany hlasy zdrženlivosti, a spíše než o připojení východních regionů k RF se hovořilo o federalizaci Ukrajiny a podstatně větší autonomii pro regionální vlády, vyvstává otázka, jakých cílů chtěli iniciátoři referenda dosáhnout. Názory jednotlivých představitelů se velice různí, jedni vidí budoucnost v připojení k RF a její Celní unii, druzí zase v rámci federalizované Ukrajiny. Dle mého názoru bylo toto referendum dobré pro vytvoření dobré vyjednávací pozice východních regionů, jelikož ta bude nezbytná při jednáních o budoucnosti Ukrajiny i její případné federalizaci, což v této chvíli nejvyšší představitelé odmítají. Schůzky a společná setkání však budou relevantní pouze za předpokladu, že v Doněcku a Luhansku bude ustavena legitimní vláda, která bude ochotná vést dialog a prosazovat jasné požadavky.

4.3.1 Prezidentské volby

Jen o necelé dva týdny později se na Ukrajině konaly prezidentské volby, jejichž favoritem a později, s 54,7 %, i vítězem se stal podnikatel Petro Porošenko. Oproti předchozím volbám, kdy byly výsledky značně polarizovány, získal Porošenko podporu napříč celým územím Ukrajiny, jak ukazuje následující obrázek. Na mapě volebních výsledků můžeme vidět jeho výraznou podporu, a to i v oblastech Doněcké a Luhanské s tím, že v části držené separatisty nebylo možné hlasování uskutečnit. Již od počátku svého mandátu měl tedy Porošenko velmi dobrou základnu pro své poslání stát se sjednotitelem rozbouřených občanů a snahu nalézt společnou vizi pro budoucnost Ukrajiny, která by byla přijatelná jak pro východní, tak i pro západní regiony. Zároveň bude nucen hledat možnosti dialogu s Ruskem, jelikož právě to bude základem bezpečnosti a politické stability na Ukrajině.

Obrázek 1 - Výsledky prezidentských voleb podle okrsků

Zdroj: Электоральная география

Petro Porošenko se snaží dostát svým předvolebním slibům a v rámci politiky Ukrajiny vůči EU představil Strategický plán 2020. Jedná se o balíček reforem, které budou implementovány v šestiletém horizontu, s cílem podat přihlášku o členství v Evropské unii. Jedná se především o reformy soudnictví, energetického sektoru a diverzifikace zdrojů, státní administrativy a v neposlední řadě i zákony k vymýcení korupce (Poroshenko 2014 - 25. září).

4.3.2 Novorusko

Po zmíněném referendu vyhlásují samozvané lidové republiky Doněcká a Luhanská nezávislost, předák první jmenované dokonce požádal Moskvu o začlenění do Ruské federace. Den před plánovanými ukrajinskými volbami pak vyhlásují založení nového státního útvaru, Novoruska,¹⁴ které by mělo vzniknout spojením samostatných lidových republik (Bělka 2014 - 24. květen). V následujících měsících přijímají parlamenty obou samozvaných republik zákony umožňující pozdější spojení v jeden útvar a společně pak v červnu přijímají novou svazovou ústavu (Constitutionnet 2014

¹⁴ V originále Новороссия - *Novorossiya*

- 27. červen). Po přijetí Minského protokolu ale parlamenty omezují svou činnost a projekt Novoruska tak alespoň prozatím utichá. Separatisté prohlásili, že jsou připraveni jednat o setrvání v rámci Ukrajiny, ovšem za podmínky široké nezávislosti a speciálního statusu (Oliphant 2015 - 9. červen).

Pojem Novorusko, jako označení východních a jižních regionů Ukrajiny přitom použil prezident Putin při nedávné televizní debatě v dubnu 2014. Při stejné příležitosti připomněl, že regiony, vyznačené na následující mapě, historicky patřily do carského Ruska, a pod správu Kyjeva byly přiřazeny teprve v sovětské éře (Putin a Direct Line 2014). V příloze č. 3 vidíme tmavě zelenou barvou vyznačenou oblast Novoruska v nynějším smyslu, tedy spojení Doněcké a Luhanské lidové republiky. Světle zeleně pak Novorusko ve smyslu historickém, o kterém se zmiňuje Putin ve svém projevu.

Obrázek 2 - Novorusko

Putinův projev vyvolává v západních médiích velký zájem, neboť začíná šířit spekulace o možném obnovení Novoruska v celém svém rozsahu a jeho následné připojení k Ruské federaci.¹⁵ I když se již nedozvíme, zda připojení dvou regionů k Rusku bylo opravdu v počátcích konfliktu Putinovým plánem, postupem času zřejmě došlo k jeho přehodnocení. Ruský prezident nyní spíše využívá svého vlivu na

¹⁵ Například The Washington Post:

<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/04/18/understanding-novorossiia-the-latest-historical-concept-to-get-worried-about-in-ukraine/>

The Huffington Post: http://www.huffingtonpost.com/2014/04/18/putin-novorossiia-ukraine_n_5173559.html

separatisty, aby setrvali pod kyjevskou vládou, neboť tak může alespoň zprostředkovaně zasáhnout do dění na Ukrajině a v případě potřeby zablokovat klíčové otázky.

4.3.3 Další vývoj

Mezi jednu z nejtragičtějších událostí a také nejvíce mezinárodně sledovanou epizodou konfliktu se stalo sestřelení malajsijského letu MH17 nad Ukrajinou. K tragédii, při níž zemřelo 298 lidí, došlo 17. července 2014. Jak ukrajinská armáda, tak i proruští separatisté ihned razantně odmítli podíl na havárii. Letadlo dopadlo do separatisty kontrolované oblasti, zhruba 50 km od Ruských hranic. Ihned po zveřejnění zprávy začaly přibývat teorie o vině – zatímco Kyjev označil sestřelení za akt terorismu, Moskva vydala prohlášení, podle kterého by k podobné situaci nedošlo, kdyby Ukrajina nerozdmýchávala další boje (Gander 2014 - 17. červenec). Vojenský analytik Martin Koller v rozhovoru pro Českou televizi zdůraznil, že separatisté ve svém arsenálu nemohou mít systém typu země - vzduch takové síly, jenž by byl schopen sestřelit dopravní letadlo (Koller 2014 - 17. červenec).

Ustavené mezinárodní vyšetřovací komise později označily systém protivzdušné obrany Buk za nejpravděpodobnější způsob sestřelení, systém měl být údajně převezen z ruského území na separatistickou frontu. O ruském zapojení v incidentu se vedou spekulace dodnes, nejvíce takovýmito teoriím nahrává fakt, že Ruská federace v červenci 2015 zabránila svým vetem v Radě bezpečnosti vytvoření soudní instituce, která by se zabývala vyšetřením sestřelení letadla (BBC 2015a - 29. červenec).

Ruské zapojení ve válce na východní Ukrajině je velmi problematické, jelikož ruská vláda přítomnost svých vojsk odmítá veřejně přiznat. Prezident Putin při tiskové konferenci v prosinci roku 2015 přiznává určité vojenské specialisty, přesto popřel, že by se na Ukrajině nacházely běžné armádní jednotky (Walker 2015). Z různých zdrojů však vychází najevo, že Rusko nejen že separatistické skupiny silně vybavuje vojenskou technikou, kdy jsou dodávky často vydávány za humanitární konvoje, ale vyslala na východ území své jednotky a armádní výbavu¹⁶ (Baczynska 2015).

¹⁶ Dále například NATO Aktual: http://www.natoaktual.cz/na-ukrajine-bobuji-rusti-vojaci-tvrdi-nato-fjv-/na_zpravy.aspx?c=A140829_111452_na_zpravy_m00
BBC.com: <http://www.bbc.com/news/world-europe-31794523>
Armádninoviny.cz: <http://www.armadninoviny.cz/dukazy-ruske-vojenske-intervence-na-ukrajine.html>

4.4 Reakce Evropské unie

Na počátku ukrajinské krize stál odpor obyvatel Ukrajiny k současné situaci v zemi a zároveň i touha po zavedení evropských hodnot. Jak se ale Evropská unie postavila k řešení nastalé situace, tedy ozbrojeného konfliktu probíhajícího nedaleko jejích hranic? EU by měla zasáhnout všemi dostupnými mírovými prostředky, aby obnovila fungování mezinárodního práva a pomohla Ukrajině nastavit právní systém postavený na demokracii, suverenitě a transparentních institucích. Jednou takovou iniciativou je Podpůrná skupina pro Ukrajinu¹⁷ z dubna 2014. Jedná se o poradní misi Evropské komise, jež má za úkol pomoci ukrajinským orgánům implementovat nezbytné reformy, jak je vyžaduje Dohoda o přidružení. Koordinaci skupiny, jejíž agenda se dotýká v podstatě všech sektorů státní správy, měl na starosti tehdejší evropský komisař pro rozšíření a politiku sousedství, Štefan Füle (EC Press release 2014).

4.4.1 Poradní mise EU

Jak již bylo zmíněno, Ukrajina je klíčovým státem pro Evropskou politiku sousedství a Východního partnerství. Proto byla v reakci na ukrajinskou krizi v červenci 2014 ustanovena Radou Evropské unie Poradní mise EU¹⁸ s původním mandátem na 2 roky. Jedná se o neozbrojenou civilní misi, jejímž hlavním úkolem je posílit a podpořit reformní snahy Ukrajiny v oblasti bezpečnostního a právního sektoru (Úř. věst. 2014).

Je velmi obtížné říci, zda lze Misi považovat za úspěšnou, jelikož má pouze poradní charakter a proto nelze určit, do jaké míry je potenciálu přítomných pracovníků využíváno. Za dobu trvání Mise však bylo provedeno několik reforem jednotlivých částí bezpečnostního a soudního sektoru, jakož i reformy ukrajinské policie (EUAM Ukraine 2016). Dlouhodobým problémem se ale ukázala být samotná kooperace Mise s orgány EU, neboť situace na Ukrajině vyžaduje rychlé a efektivní kroky. Protože ale musí pracovníci koordinovat svůj postup s příslušnou institucí EU, jsou řešení často velmi pomalá a neschopná pružné reakce na daný problém (Zaremba 2015).

¹⁷ Překlad z anglického originálu Support Group for Ukraine

¹⁸ Překlad z anglického originálu European Union Advisory Mission

4.4.2 Uvalení sankcí na Rusko

Nepochybně nejdůležitějším nástrojem a prostředkem vyjádření nesouhlasu se staly sankce vůči Ruské federaci, uvalené v kooperaci Evropské unie a USA. Již dříve byly obestaveny finanční prostředky bývalého ukrajinského prezidenta Janukovyče a jeho blízkých spolupracovníků, kteří se podíleli na zpronevěřování ukrajinských finančních prostředků i porušování lidských práv. Jak píše Adéla Denková po server Euractiv.cz, „jsou mezi nimi i jeho (prezidentovi, pozn. aut.) synové Oleksandr a Viktor a řada bývalých představitelů jeho režimu. Nechybí například bývalý premiér Mykola Azarov, bývalý ministr vnitra Vitalij Zacharčenko, bývalý generální prokurátor Viktor Pšonka nebo někdejší ředitel prezidentské kanceláře Andrij Kljujev“ (Denková 2014b - 6. březen).

V reakci na neuznávané krymské referendum přistoupila EU k dalším sankcím, tentokrát vůči 21 osobám převážně z Ruska a Krymu, kteří nesou zodpovědnost za okupaci ukrajinských státních budov ozbrojenými skupinami a za samotné uspořádání hlasování. Sankce nepostihnou pouze finanční účty daných osob, nýbrž bude pozastaveno i vydávání víz určeným představitelům ruského režimu. Ve stejnou dobu oznámil uvalení sankcí na 11 osob i Bílý dům (Denková 2014a - 17. březen). Jelikož ale nedochází k naplňování dohodnutých cílů a na obou stranách se stále válčí, přichází postupně další sankční balíčky, které se dotýkají stále více oblastí. Postup EU můžeme rozdělit do čtyř kategorií (European Council 2014):

1. Omezení přístupu na západní kapitálové trhy některým státním podnikům Ruska – především v oblasti bankovníctví, energetiky a obrany
2. Zákaz vývozu (do RF) vyspělých technologií určených pro průzkum ropných polí a následnou těžbu
3. Embargo na export do Ruska týkající se vojenské výbavy a tzv. dual-use goods¹⁹
4. Zákaz dovozu zboží pocházejícího z Krymu či Sevastopolu

Ekonomické sankce proti Rusku a dalším představitelům ukrajinské krize jsou v podstatě jediným nástrojem společné evropské politiky, jakým může Unie reagovat. Jelikož ale obchod s Ruskem tvoří podstatnou část obchodní bilance mnoha evropských zemí a zároveň jich je mnoho závislých na dodávkách ropy a zemního plynu

¹⁹ Dual use goods = za normálních okolností klasické zboží, které ale může být využito i k vojenským účelům.

právě z Ruské federace, lze si jen obtížně představit prosazení sankcí, které by skutečně uškodily vzájemným ekonomickým vztahům. V roce 2015 jsme mohli zaznamenat zprávy o propadu ruské ekonomiky. Tento výsledek však nelze zcela přičítat účinnosti sankcí, neboť od konce roku 2014 klesaly na světových trzích ceny ropy, a právě tento faktor měl rozhodující podíl na úpadku ruské ekonomiky. Vývoj cen ropy je ilustrován na následujícím grafu kde vidíme, že od posledních měsíců roku 2014 došlo ke kontinuálnímu pádu cen. Období tedy koresponduje s rozšířením sankcí v měsíci září.

Obrázek 3 - Ropa Brent - aktuální a historické ceny ropy Brent, graf vývoje ceny ropy Brent - od 7. 4. 2013 - měna USD

Zdroj: <http://www.kurzy.cz/>

Dle mého názoru sankce vůči Rusku vytvořily dobrou půdu pro Putinovu propagandu zaměřenou proti Evropské unii. Ruští občané vnímají svého prezidenta spíše jako národního hrdinu, který připojil zpět Krym a brání státní ekonomiku proti nátlaku Západu. Bude pro něho tak snazší si před domácím publikem ospravedlnit případné další zásahy do vnitřních záležitostí okolních států. Ať už se bude jednat o Ukrajinu či Pobaltí. Na druhou stranu ale ukázala Evropská unie spolu se svými spojenci, USA, Kanadou, Japonskem, Austrálií a dalšími, schopnost vybudovat jednotnou reakci na vojenský zásah Ruska na suverénním území třetí země. Jak dali evropští představitelé několikrát najevo, uvolnění sankcí bude následovat až po prokazatelném dodržování příměří, tak jako si žádají Minské dohody (Thomas 2015 - 23. říjen).

5 Minské dohody

Po neustávajících ozbrojených střetech na východě Ukrajiny bylo nutné nalézt řešení, které by zabránilo dalšímu krveprolití a zastavilo střety mezi proruskými separatisty a ukrajinskou armádou. Strany konfliktu nakonec zasedají ke společnému stolu v běloruském hlavním městě, aby se domluvily na podmínkách příměří. První dohoda však klid zbraní nepřináší, a proto se v roce 2015 schůzka opakuje a vzniká druhá dohoda, tentokrát pod dohledem Německa a Francie.

5.1 První minská mírová dohoda – Minský protokol

5. září 2014 se schází v běloruském Minsku vyjednávací skupina, aby dojedнала podmínky příměří. Schůzka se odehrála pod patronátem OBSE, již zastupovala švýcarská diplomatka Heidi Tagliavini. Ta byla i součástí tzv. Trilaterální kontaktní skupiny (TKS), jejímiž dalšími členy byli druhý prezident Ukrajiny Kučma a velvyslanec Ruské federace na Ukrajině, Zurabov. TKS se zasadila o dosažení dohody s dalšími signatáři, kterými byli zástupci samozvaných lidových republik, za Doněckou to byl Zacharčenko a za Luhanskou Plotnickij. Ačkoliv není dokument podepsán nejvyššími státními představiteli, vychází z mírových plánů a iniciativ prezidentů Ukrajiny a Ruska. Minský protokol obsahuje celkem 12 bodů, které měly zabránit dalším násilným střetům mezi ozbrojenými skupinami. Mezi nejdůležitější patří zajištění okamžitého klidu zbraní a umožnění jeho pozorování misí OBSE, implementace zákonů nezbytných k decentralizaci moci, propuštění všech nelegálně zadržovaných osob a podpora národního dialogu. Ačkoliv desátý bod nařizuje odstranění všech nezákonných vojenských skupin a válečného vybavení z území Ukrajiny, status krymského poloostrova není přímo zmíněn v žádném z bodů (Walker 2014 - 5. září).

Jelikož bylo dohodnuté příměří i přes podpis dohody široce porušováno, bylo po dvou týdnech svoláno navazující memorandum, na němž bylo doplněno několik dalších upřesňujících bodů. Ty například stanovují 30km široké pásmo od bojové linie, ze kterého musí být odstraněny všechny zbraně nebo závazek vyjmout dříve instalované miny. Dále jsou zakázány vojenské přelety a využívání dronů. Naopak je rozšířena oblast kontroly mise OBSE (Interfax.ua 2014 - 22. září).

5.1.1 Kolaps dohody

Jak jsem zmínila již v úvodu kapitoly, i přes dodatečné memorandum se nepodařilo dosáhnout zastavení bojů. Na východní Ukrajině pokračují ozbrojené střety

a obě strany konfliktu hlásí mrtvé. Jedním z větších střetů se stal boj o doněcké letiště, nad nímž střídavě získávají kontrolu separatisté a ukrajinské vojsko. Že se aktivně bojuje na několika místech, dokládá i zpráva OSN, která od podepsání Minského protokolu do 8. října uvádí 331 obětí (UN News Service 2014 - 8. říjen). Definitivní kolaps dohody ale představovalo znovuvypuknutí bojů o Debalceve - strategický dopravní uzel, které byly zahájeny separatisty 19. ledna 2015 (ČT24 2015a - 9. únor).

5.2 Druhá minská dohoda – Minsk II

Po selhání první mírové dohody bylo nutné přijít s novým řešením, do kterého se zapojili i evropští představitelé, konkrétně německá kancléřka a prezident Francie. Je zajisté dobré si položit otázku, proč v této situaci nejednala EU jako celek, ale vyjednávání nové dohody se ujali zástupci dvou nejsilnějších evropských států. Znamená tato iniciativa neshody uvnitř Evropské unie o postupu vůči Rusku? Je toto jednání dalším stupněm implementace takzvané dvourychlostní Evropy, nebo Putin jednoduše přistoupil na jednání pouze se svým nejsilnějším evropským protihráčem, kterým je Angela Merkelová? Na některé otázky najdeme odpovědi až s postupem času, již dnes však vidíme, že evropská diplomacie nebyla schopna udělat první krok v řešení krize, ale pouze vyjednaný plán diplomaciemi Německa a Francie podpořila. Podporu deklarovali i další ministři zahraničí EU na společném summitu s Ukrajinou (EEAS 2015a).

5.2.1 Evropské zapojení

S počátkem nového roku se Angela Merkelová společně s Francoisem Hollandem rozhodli, že přeberou situaci do svých rukou a 6. února přijíždí do Moskvy na jednání s prezidentem Putinem. Uzavřené schůzce předcházelo setkání s ukrajinským prezidentem o den dříve. O jednání se vyjádřil Putin, který projevil zájem o nové minské setkání a pokus o znovunastolení míru na východní Ukrajině. Znovu ale popřel, že by v oblastech Doněcku a Luhansku byly přímo nasazeny ruské vojenské jednotky (Reuters 2015 - 8. únor).

Zmíněná schůzka se v Minsku opravdu uskutečnila jen o týden později, 11. února. V běloruském hlavním městě se tentokrát sešli nejvyšší představitelé dotčených zemí, za zprostředkování německé kancléřky a francouzského prezidenta. Nová mírová dohoda, známá jako Minsk II., byla podepsána po šestnáctihodinovém vyjednávání. V mnoha bodech kopíruje či prohlubuje starší Minský protokol, nově by ale měla vzniknout demilitarizovaná zóna, přičemž ukrajinská armáda by měla dodržet 50km

šířku zóny a separatisté by se měli stáhnout na linii danou z 19. září 2014. Dohoda také ukládá Ukrajině do konce roku přijmout decentralizační opatření, která by poskytla širokou autonomii Doněcké a Luhanské oblasti v rámci Ukrajiny. Shoda panovala také ohledně výměny zajatců a dalšího pokračování pozorovacích misí OBSE (The Telegraph 2015 - 12. únor).

Ve společném prohlášení Merkelové, Hollanda, Porošenka a Putina, které bylo vydáno bezprostředně po uzavření smlouvy Minsk II., je znovu potvrzena suverenita a teritoriální integrita Ukrajiny, stejně jako další vůle trilaterálních²⁰ jednání za účelem vyřešení sporů vyvstávajících z podpisu asociační dohody. Společně bylo také rozhodnuto o navazujících schůzkách, které budou mít za úkol monitorování a posouzení situace (Interfax 2015 - 12. únor). Jedna taková se uskutečnila v říjnu v Paříži, kdy bylo rozhodnuto, že volby na území drženém separatisty, jak je garantuje dohoda z Minsku, budou odloženy do té doby, než bude možné je uspořádat plně podle ukrajinského práva a za přítomnosti pozorovatelů OBSE.

Ani v jedné dohodě tedy nefiguroval status Krymu, a ačkoliv se ukrajinští i evropští politici vyjadřují ve smyslu nezbytného navrácení poloostrova Ukrajině, je anexe Krymu považována více méně za *fait accompli*.

5.2.2 Dodržování příměří

Bohužel se naplnily mnohé předpoklady a žádné trvalejší mírové období nenastalo. Pouhé čtyři dny po vstoupení dohody v platnost dokončili separatisté svůj útok na Debaltseve a i přes přítomnost pozorovatelů OBSE v oblasti město dobyli. Situaci se snaží řešit prezident Porošenko a přichází s návrhem rozmístění jednotek OSN v bojové linii, ovšem bez účasti ruských jednotek. Jelikož by ale rozhodnutí o vyslání vojsk OSN musela schválit Rada bezpečnosti, byl tento návrh již od svého počátku odsouzen k zániku (Rychlík et al. 2015, s. 423).

Od konce února nedochází k žádným větším střetům, ovšem situaci nelze označit ani jako mírovou. Je ale otázkou, jestli k uklidnění došlo díky dohodám z Minsku, nebo separatisté již upustili od myšlenky úplné samostatnosti a pozdějšího připojení k Rusku. Je možné, že prezident Putin přehodnotil svou představu Novoruska, a rozhodl se vydat raději cestou zamrzlého konfliktu na východě, který by ztížil či znemožnil reformní snahy na Ukrajině a hlubší integraci s Evropskou unií.

²⁰ V tomto smyslu jednání mezi Ukrajinou, Ruskou federací a Evropskou unií

Zamrzlý konflikt na Donbase by totiž mohl zcela plně sloužit Putinovu záměru udržet Ukrajinu ve své sféře vlivu a zabránit jejímu přičlenění do EU v budoucnu.

Závěr

Ukrajina je státem, v němž žijí dvě neslučitelné skupiny. Jedna část obyvatelstva vidí budoucnost své země v evropských hodnotách, demokratickém smýšlení a pevném právním systému, zatímco ta druhá by nejraději viděla východní směřování své vlády. Dle mého názoru však mají obě společný cíl, a tím je najít vládu, jejímž hlavním záměrem by byla Ukrajina a její obyvatelstvo samotné. Bez silného vedení, které bude schopné a ochotné vyjednávat s Evropskou unií i Ruskou federací, a přitom bude mít na mysli pouze nejlepší zájmy Ukrajiny a nikoliv své osobní, nebude možné dojít konstruktivnímu řešení. Ukrajina je s Ruskou federací stále pevně spjatá, ať již z hlediska historického, energetického či ekonomického. Je proto nezbytné, aby byla nalezena cesta umožňující dialog západním i východním směrem.

Ačkoliv ukrajinská vláda souhlasila s vysokou mírou autonomie pro východní regiony v rámci minských dohod, čelí nátlaku a volání po federativním uspořádání. Podle mého mínění by však federativní uspořádání nepřineslo oblastem více samostatnosti, než je nyní vyjednáno, mohlo by ale podnítit nové snahy o odtržení a následné připojení k Rusku. Kreml se však v poslední době začal odklánět od podpory separatistů ve smyslu odtržení východních oblastí a jejich připojení k Federaci, naopak se snaží udržet na Ukrajině fázi zamrzlého konfliktu. Tato strategie se zdá být z ruského pohledu výhodná, neboť udržuje v zemi správnou míru chaosu a zabraňuje tak například provádění reforem nezbytných k plnění evropských dohod.

Dalším problémem, který byl nastíněn v práci, jenž se nepodařilo současné vládě vymýtit, je míra korupce a zasahování oligarchů do politického rozhodování. Ukrajinské společnosti bude trvat ještě mnoho let, než bude nastaveno demokratické fungování s oporou v nezávislém právním systému. Jedině poté se z Ukrajiny může stát skutečný most mezi Západem a Východem, stabilní země, jež bude spolupracovat s Ruskou federací i Evropskou unií.

Evropská diplomacie se od počátku krize aktivně podílela na hledání řešení, ať již přítomností jednotlivých představitelů, zvýšením finanční podpory Ukrajině či ustavením poradních misí. Dle mého názoru se EU v rámci svých možností zasadila o rychlejší řešení konfliktu, například jednáním s Ruskou federací o neshodách ohledně DCFTA. Bohužel v dalších fázích vyjednávání se evropská diplomacie ukázala být neakceschopná, což jsme viděli na příkladu druhé dohody z Minsku, kde byla jednání vedena národními diplomaciemi Německa a Francie.

Mírové řešení je především v zájmu Evropské unie, neboť potenciální válka v těsné blízkosti unijních hranic by představovala bezpečnostní, politická i ekonomická rizika. Jako negativní ovšem vidím také skutečnost, že EU není schopna vyjádřit jasný postoj k budoucímu směřování Ukrajiny. Zda je otevřena možnost jejího přijetí jako dalšího člena, což je cílem ukrajinských představitelů, či navržení jiného rámce další spolupráce, přijatelný pro obě strany. Toto vidím jako další výzvu programu Východního partnerství v příštích letech.

Seznam literatury

1. AFP, 2014. Ukraine crisis returns specter of war, EU chief warns. *The Times of Israel* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.timesofisrael.com/ukraine-crisis-returns-specter-of-war-eu-chief-warns/>
2. BACZYNSKA, Gabriela, 2015. Russia says no proof it sent troops, arms to east Ukraine. *Reuters* [online]. 21.1. [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-lavrov-idUSKBN0KU12Y20150121>
3. BBC, 2013. Ukrainians rally over government's snub to EU. *BBC News* [online] [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-25050202>
4. BBC, 2014a. Russia's Sergei Lavrov: Ukraine getting „out of control”. *BBC News* [online] [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-25823091>
5. BBC, 2014b. Ukraine crisis: France halts warship delivery to Russia. *BBC News* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-29052599>
6. BBC, 2014c. Ukraine crisis: Police storm main Kiev „Maidan” protest camp. *BBC News* [online] [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26249330>
7. BBC, 2014d. Ukraine's Yanukovich asked for troops, Russia tells UN. *BBC News* [online] [vid. 25. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26427848>
8. BBC, 2015a. MH17 crash: Russia vetoes UN resolution for international tribunal. *BBC News* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-europe-33710088>
9. BBC, 2015b. Ukraine explains decision to abstain from calling Donbass conflict „war”. *BBC Monitoring Former Soviet Union* [online]. 15.12. [vid. 4. duben 2016]. Dostupné z: <http://search.proquest.com.zdroje.vse.cz/docview/1748839415/abstract/32B3E1B951FE4CE8PQ/1>
10. BĚLKA, Michal, 2014. Doněck a Luhansk spojily síly, povstalci vyhlásili „Nové Rusko“. *iDNES.cz* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/na-vychode-ukrajiny-vzniklo-nove-rusko-fc1-/zahranicni.aspx?c=A140524_143733_zahranicni_mlb
11. BÍLKOVÁ, Veronika, 2014. Mezinárodněprávní aspekty aktuálního vývoje na Krymu. *Jurisprudence* [online]. roč. 2014, č. 3 [vid. 30. březen 2016]. Dostupné z: <http://goo.gl/RxTJ8N>
12. BOBROV, Jevgenij, 2014. *Проблемы жителей Крыма (Problémy obyvatel Krymu)* [online] [vid. 30. březen 2016]. Dostupné z: http://old.president-sovet.ru/structure/gruppa_po_migratsionnoy_politike/materialy/problemy_zhiteley_kryma.php
13. CIA.GOV, 2016. *The World Factbook - Ukraine* [online] [vid. 2. duben 2016]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>

14. CONSTITUTIONNET, 2014. Ukraine: Luhansk, Donetsk Republics Ratify Constitution. *ConstitutionNet* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.constitutionnet.org/news/ukraine-luhansk-donetsk-republics-ratify-constitution>
15. COUNCIL OF THE EU, 2012. *Council conclusions on Ukraine* [online]. 10. prosinec 2012. B.m.: 3209th Foreign Affairs Council meeting Brussels, 10 December 2012. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/134136.pdf
16. COUNCIL OF THE EU, 2014. *Council conclusions on Ukraine* [online]. 20. leden 2014. B.m.: Council of the European Union. [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/140659.pdf
17. CROFT, Adrian, 2014. EU, U.S. working on Ukraine aid plan: Ashton. *Reuters.com* [online] [vid. 25. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-ashton-idUSBREA110MH20140202>
18. ČT24, 2014a. Ukrajina podepsala asociační dohodu s EU, Rusko varuje před následky. *Česká televize* [online] [vid. 6. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1027863-ukrajina-podepsala-asociacni-dohodu-s-eu-rusko-varuje-pred-nasledky>
19. ČT24, 2014b. Ukrajina podepsala s Uníí politickou část asociační dohody. ČT24 [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1042561-ukrajina-podepsala-s-unii-politickou-cast-asociacni-dohody>
20. ČT24, 2015a. Boje u Debalceve eskalují, separatisté chtějí město získat před jednáním v Minsku. ČT24 [online] [vid. 7. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1501480-boje-u-debalceve-eskaluji-separatiste-chteji-mesto-ziskat-pred-jednanim-v-minsku>
21. ČT24, 2015b. Krym je vnitřní problém Ukrajiny, ujišťoval Putin v roce 2008. *Česká televize* [online] [vid. 6. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1518458-krym-je-vnitрни-problem-ukrajiny-ujistoval-putin-v-roce-2008>
22. DENKOVÁ, Adéla, 2014a. EU i USA vyhlásily sankce vůči Rusku, mohou přijít další | Vnější vztahy | Evropská unie - portál o EU | EurActiv.cz. *Euractiv* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/eu-muze-poprve-v-historii-uvalit-sankce-vuci-rusku-011649>
23. DENKOVÁ, Adéla, 2014b. EU zmrazila majetky Janukovyče a jeho lidí, unijní lídři řeší Ukrajinu na summitu | Vnější vztahy | Evropská unie - portál o EU | EurActiv.cz. *Euractiv* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/eu-zmrazila-majetky-janukovyce-a-jeho-lidi-unijni-lidri-resi-ukrajinu-na-summitu-011619>
24. DORAZÍN, Martin, 2010. Viktor Janukovyč se ujal úřadu ukrajinského prezidenta. *Rozhlas.cz* [online] [vid. 22. únor 2016]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/699731

25. DYBA, Karel, 2010. Proč zkolaboval Sovětský svaz a jaké je z toho poučení pro současné Rusko [online]. roč. 2010, č. 3. Dostupné z: http://www.mzv.cz/file/673454/Proc_zkolaboval_
26. EC, 2003. *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours* [online]. 11. březen 2003. B.m.: Commission of the European Communities. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf
27. EC PRESS RELEASE, 2014. *European Commission - PRESS RELEASES - Press release - Support Group for Ukraine* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-413_en.htm
28. EEAS, 2013. *EU-Ukraine Association Agenda to prepare and facilitate the implementation of the Association Agreement* [online]. 24. červen 2013. B.m.: EU-Ukraine Cooperation Council. [vid. 14. duben 2016]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/eu_ukr_ass_agenda_24jun2013.pdf
29. EEAS, 2014a. *European Union - EEAS (European External Action Service) | Geneva Meeting on the situation in Ukraine* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/un_geneva/press_corner/focus/events/2014/20140417_ukraine_talks_en.htm
30. EEAS, 2014b. *REMARKS by EU High Representative Catherine Ashton in reaction to the agreement signed between President of Ukraine Yanukovich and the opposition leaders* [online]. 21. únor 2014. [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/archives/ashton/media/statements/docs/2014/140221_07_en.pdf
31. EEAS, 2014c. *Statement by EU High Representative Catherine Ashton on the developments in Ukraine's Crimea* [online]. 1.3., č. 140301/01 [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/statements/docs/2014/140301_01_en.pdf
32. EEAS, 2015a. *European Union - EEAS (European External Action Service) | 17th EU-Ukraine Summit: Joint Statement* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2015/2015_04_27_02_en.htm
33. EEAS, 2015b. *European Union - EEAS (European External Action Service). The Eastern Partnership Multilateral Platforms* [online] [vid. 14. duben 2016]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/eastern/platforms/index_en.htm
34. ECHO24.CZ, 2014. *Turčynov: Situace se vymkla, válka s Ruskem je na spadnutí - Echo24.cz* [online] [vid. 4. duben 2016]. Dostupné z: <http://echo24.cz/a/wBf93/turcynov-situace-se-vymkla-valka-s-ruskem-je-na-spadnuti>
35. EUAM UKRAINE, 2016. *EUAM Ukraine - EUAM and international partners launch new structure to speed up reform of Ukraine police* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: http://www.euam-ukraine.eu/en/public_information/news/902/
36. EUR-LEX, 2015. *EUR-Lex - 52015SC0074 - EN* [online] [vid. 15. duben 2016]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015SC0074&from=ES>
37. EURONEWS, 2013. *EU Commissioner Füle talks to euronews after Ukraine halts Association Agreement. Euronews.com* [online] [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z:

- <http://www.euronews.com/2013/11/27/eu-commissioner-fule-talks-to-euronews-after-ukraine-halts-association-agreement>
38. EUROPEAN COUNCIL, 1999. European Council Common Strategy of 11 December 1999 on Ukraine. *Bulletin of the European Union* [online]. č. L 331/1, Helsinki European Council. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ukEN.pdf>
 39. EUROPEAN COUNCIL, 2014. *Timeline - EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine - Consilium* [online] [vid. 7. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/history-ukraine-crisis/>
 40. GANDER, Kashmira, 2014. Nine Britons, 23 Americans and 80 children among the dead in Malaysia. *The Independent* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/malaysia-airlines-plane-crash-boeing-jet-carrying-295-people-crashes-in-ukraine-9612882.html>
 41. HERSZENHORN, David, 2013. Russia Offers Cash Infusion for Ukraine. *The New York Times* [online] [vid. 25. březen 2016]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2013/12/18/world/europe/russia-offers-ukraine-financial-lifeline.html?emc=edit_na_20131217&_r=0
 42. INTERFAX, 2015. *Russian, Ukrainian, German and French leaders sign Declaration to cease fire in Donbass* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: https://rbth.com/news/2015/02/12/russian_ukrainian_german_and_french_leader_sign_declaration_to_ceil_fire_43647.html
 43. INTERFAX.UA, 2014. OSCE releases original of Minsk ceasefire memorandum. *Interfax-Ukraine* [online] [vid. 7. duben 2016]. Dostupné z: <http://en.interfax.com.ua/news/general/224954.html>
 44. KEJLOVÁ, Tamara, 2013. Ukrajina utnula přípravy asociační dohody s EU. Tymošenkovou nepustí. *ČT24* [online] [vid. 22. únor 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1063700-ukrajina-utnula-pripravy-asociacni-dohody-s-eu-tymosenkovou-nepusti>
 45. KEOHANE, Robert O, 2005. *After hegemony cooperation and discord in the world political economy* [online]. Princeton, N.J.: Princeton University Press [vid. 16. duben 2016]. ISBN 978-1-4008-2026-9. Dostupné z: http://www.fb03.uni-frankfurt.de/48138963/secst_1993_final_published.pdf
 46. KOLLER, Martin, 2014. Martin Koller k sestřelení malajsijského boeingu na Ukrajině. *ČT24* [online] [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1025333-martin-koller-k-sestreleni-malajsijskeho-boeingu-na-ukrajine>
 47. KOTYK, Václav, 2010. *Jednota či rozpad Ruska: ruská regionální politika po rozpadu Sovětského svazu*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1640-0.
 48. KUČYŇKOVÁ, Petra, 2012. Asociační dohoda. *Země Východního partnerství a kontakty mezi lidmi*. s. 5.
 49. KUZIO, Taras, 1998. *Ukraine: state and nation building*. London ; New York: Routledge. Routledge studies of societies in transition, 9. ISBN 978-0-415-17195-3.

50. LEBDUŠKA, Michal, 2013. *Vyjednávání o podpisu asociační dohody. Otevře Ukrajina ve Vilniusu dveře do Evropy?* [online]. jen 2013. B.m.: Asociace pro mezinárodní otázky. [vid. 22. únor 2016]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-bp-2013-05.pdf>
51. LIDOVKY.CZ, 2014. Putin na Krymu: na bílém člunu oslavoval Den vítězství | Svět. *Lidovky.cz* [online] [vid. 5. duben 2016]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/rusky-prezident-putin-priletel-na-krym-na-oslavy-dne-vitezstvi-pwv-/zpravy-svet.aspx?c=A140509_132930_ln_zahranici_msl
52. LRP.LT, 2014. *The Presidents of Lithuania and Poland call on holding NATO article four consultations* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <https://www.lrp.lt/en/press-centre/press-releases/the-presidents-of-lithuania-and-poland-call-on-holding-nato-article-four-consultations/18813>
53. MANERT, Oldřich, 2014. Parlament na Krymu obsadili ozbrojenci, poslanci vyhlásili referendum. *iDNES.cz* [online] [vid. 25. březen 2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/neznami-ozbrojenci-obsadili-krymsky-parlament-hlasi-tatari-plm-/zahranicni.aspx?c=A140227_071408_zahranicni_jpl
54. MÁNERT, Oldřich, 2014. Všechny milice na Ukrajině musí odevzdat zbraně, dohodly se velmoci. *iDNES.cz* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/vysledky-jednani-v-zeneve-o-situaci-na-ukrajine-f5c-/zahranicni.aspx?c=A140417_184135_zahranicni_ert
55. MZV, 2011. *Východní partnerství* [online] [vid. 14. duben 2016]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/vnejsi_vztahy_eu/vychodni_partnerstvi/vychodni_partnerstvi.html
56. NOVÁK, Martin, 2013. Čokoládová válka. Moskva a Kyjev se střetnou kvůli EU. *Aktualne.cz* [online] [vid. 22. únor 2016]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/cokoladova-valka-moskva-a-kyjev-se-stretnou-kvuli-eu/r~f1b4daa2205e11e3a080002590604f2e>
57. OLIPHANT, Roland, 2015. Ukraine conflict: Separatists „ready to stay in Ukraine” as violence continues [online]. 9.6. [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11663511/Ukraine-conflict-Separatists-ready-to-stay-in-Ukraine-as-violence-continues.html>
58. PODANÝ, Petr, 2013. Fronta rusko-ukrajinské „čokoládové války” se rozšiřuje. *TÝDEN.cz* [online] [vid. 22. únor 2016]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/fronta-rusko-ukrajinske-cokoladove-valky-se-rozsiruje_279706.html
59. POP, Valentina, 2013. Merkel criticises Russia on eve of Vilnius summit. *EU Observer.com* [online] [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: <http://euobserver.com/foreign/122264>
60. POROSHENKO, Petro, 2014. Petro Poroshenko presented „Strategy of reforms 2020”: The purpose of reforms is membership in the EU. *Official website of the President of Ukraine* [online] [vid. 7. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.president.gov.ua/en/news/prezident-predstaviv-strategiyu-reform-2020-meta-reform-chle-33755>
61. PUTIN, Vladimir a DIRECT LINE, 2014. Putin on Novorossiya [online]. 17.4. [vid. 8. duben 2016]. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796>

62. REUTERS, 2015. Putin Ready for Minsk Talks After Weekend Summit With Merkel, Hollande | News. *The Moscow Times* [online] [vid. 7. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/putin-ready-for-minsk-talks-after-weekend-summit-with-merkel-hollande/515561.html>
63. RICHTER, Paul, 2014. Obama rules out military response to Russian moves in Ukraine. *latimes.com* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.latimes.com/world/europe/la-fg-us-ukraine-20140829-story.html>
64. ROZHLAS.CZ, 2014. V Simferopolu protestovali stoupenci a odpůrci odtržení Krymu. *Rozhlas.cz* [online] [vid. 25. březen 2016]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/1320456
65. RT.COM, 2014a. Crimea, Sevastopol officially join Russia as Putin signs final decree. *Reuters.com* [online] [vid. 30. březen 2016]. Dostupné z: <https://www.rt.com/news/russia-parliament-crimea-ratification-293/>
66. RT.COM, 2014b. Referendum results in Donetsk and Lugansk Regions show landslide support for self-rule. *RT International* [online] [vid. 5. duben 2016]. Dostupné z: <https://www.rt.com/news/158276-referendum-results-east-ukraine/>
67. RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul Robert MAGOCSI, 2015. *Dějiny Ukrajiny*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-409-1.
68. SC S/1994/1399, 1994. *Memorandum on Security Assurances in Connection with Ukraine's Accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* [online]. 5. prosinec 1994. B.m.: General Assembly Security Council. Dostupné z: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/49/765
69. SHENSHYN, Oleg, 2010. Volby na Ukrajině: „proruský“ Janukovyč versus „prozápadni“ Tymošenková? *Hospodářské noviny* [online] [vid. 22. únor 2016]. Dostupné z: <http://amo.blog.ihned.cz/c1-40372560-volby-na-ukrajine-prorusky-janukovyc-versus-prozapadni-tymosenkova>
70. SHUSTER, Simon, 2015. Putin's Confessions on Crimea Expose Kremlin Media. *Time.com* [online] [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: <http://time.com/3752827/putin-media-kremlin-crimea-ukraine/>
71. SINDELAR, Daisy, 2014. Was Yanukovich's Ouster Constitutional? *RadioFreeEurope/RadioLiberty* [online]. 23.2. [vid. 28. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.rferl.org/content/was-yanukovichs-ouster-constitutional/25274346.html>
72. SPIEGEL.DE, 2014. *Krim-Krise: Merkel wirft Putin Verstoß gegen Völkerrecht vor - SPIEGEL ONLINE* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/krim-krise-merkel-wirft-putin-verstoss-gegen-voelkerrecht-vor-a-956514.html>
73. SYRUČEK, Milan, 2015. *Rusko-ukrajinské vztahy: mýty a skutečnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5843-5.
74. ŠLAJCHRTOVÁ, Leona, 2010. Poslanci se porvali. Rusko bude mít ukrajinský Sevastopol dalších 25 let. *iDNES.cz* [online] [vid. 6. březen 2016]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/video-poslanci-se-porvali-rusko-bude-mit-ukrajinsky-sevastopol-dalsich-25-let-1w5-/zahranicni.aspx?c=A100427_103059_zahranicni_btw

75. THE CONSTITUTION OF UKRAINE, nedatováno. *Government portal - The Constitution of Ukraine* [online]. B.m.: Government portal. [vid. 30. březen 2016]. Dostupné z: <http://goo.gl/HFE80a>
76. THE GUARDIAN, 2014. Agreement on the Settlement of Crisis in Ukraine - full text. *The Guardian* [online] [vid. 12. březen 2016]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/feb/21/agreement-on-the-settlement-of-crisis-in-ukraine-full-text>
77. THE TELEGRAPH, 2015. Minsk agreement on Ukraine crisis: text in full [online]. 12.2. [vid. 7. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11408266/Minsk-agreement-on-Ukraine-crisis-text-in-full.html>
78. THOMAS, Andrea, 2015. German Chancellor Merkel Says No Quick End to Sanctions Against Russia. *Wall Street Journal* [online]. 23.10. [vid. 7. duben 2016]. ISSN 0099-9660. Dostupné z: <http://www.wsj.com/articles/german-chancellor-merkel-says-no-quick-end-to-sanctions-against-russia-1445611095>
79. UN NEWS SERVICE, 2014. UN News - Eastern Ukraine conflict continues to take heavy toll on civilians, UN report warns. *UN News Service Section* [online] [vid. 7. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=49027#.VwbNveKzAcE>
80. ÚŘ. VĚST., 2014. *Dohoda mezi Evropskou unií a Ukrajinou o postavení poradní mise Evropské unie pro reformu sektoru civilní bezpečnosti na Ukrajině (EUAM Ukraine)* [online]. 21. listopad 2014. B.m.: Úřední věstník EU. Dostupné z: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:22014A1121\(01\)&from=SK](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:22014A1121(01)&from=SK)
81. VISEGRADGROUP, 2014. *The Visegrad Group: the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia | Statement of the Prime Ministers of the Visegrad Countries on Ukraine* [online] [vid. 6. duben 2016]. Dostupné z: <http://www.visegradgroup.eu/calendar/2014/statement-of-the-prime>
82. WALKER, Shaun, 2014. Ukraine ceasefire „agreed for east of country” at Minsk peace talks. *The Guardian* [online]. 5.9. [vid. 23. březen 2016]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/05/ukraine-ceasefire-east-minsk-peace-talks>
83. WALKER, Shaun, 2015. Putin admits Russian military presence in Ukraine for first time. *The Guardian* [online]. 17.12. [vid. 8. duben 2016]. ISSN 0261-3077. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2015/dec/17/vladimir-putin-admits-russian-military-presence-ukraine>
84. WILSON, Andrew, 2009. *The Ukrainians: unexpected nation*. 3rd ed. New Haven: Yale University Press. ISBN 978-0-300-15476-4.
85. ZAGORSKI, Andrei, 2002. *EU Policies Towards Russia, Ukraine, Moldova and Belarus* [online]. B.m.: Geneva Center for Security Policy [vid. 13. duben 2016]. Dostupné z: http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/10671/ipublicationdocument_singledocument/91109583-68ea-4310-ae8d-4ef386cbf63e/en/doc_10702_290_en.pdf
86. ZAREMBO, Kateryna, 2015. *Policy Brief - EUAM's First Year: Ambitions versus Reality* [online]. 2015. B.m.: Institute of World Policy. Dostupné z: http://pasos.org/wp-content/uploads/2015/11/policy_brief_EUAM_eng_2.pdf